

Nr 3
2009

LINJE

SVENSK

TEMA: Nationalekonomins framtid

ORGAN FÖR FRIA MODERATA STUDENTFÖRBUNDET

I år firar Kina 60 år som folkrepublik. Landets historia har varit lika intressant som tragisk. Folkrepubliken började som ett arketypiskt exempel på planekonomins och kommunismens fador. Tio år efter att Mao Zedong utropade det kommunistiska Kina inleddes det "Stora språnget", som var planerat att industrialisera och bygga upp det nya Kina. Enligt vissa beräkningar skördade det planekonomiska experimentet så många som 40 miljoner människors liv. Också den påföljande politiska revolutionen, Kulturrevolutionen, skördade åtskilliga miljoner människoliv. Dessa delar av Kinas historia utgör prakt exempel på den blodtörstiga socialismens faror. I Sverige hade Mao Zedong dock en bitvis fanatisk beundrarskara, som glatt stödde massmordet.

60 år senare är Kina ett helt annat land. Den som besöker huvudstaden Beijing möter en modern och välmående stad. De pittoreska gränderna vittnar föga om de massavrättningar som skedde mot dess vägar under byggandet av det kommunistiska lyckoriket. Den massiva trafiken berättar om den långa resa som folkrepubliken

har gjort från svältande nation till ekonomisk tiger. Att ekonomisk frihet leder till välstånd förstod till slut till och med de styrande i det kommunistiska Kina. Men politiken öppnades aldrig i takt

med ekonomin, och idag är Kina världens största diktatur. Det tidigare svältande Kina är en global spelare, som världens frihetliga krafter också i fortsättningen måste hålla ett vakande öga på.

Svensk Linje • årgång 66

Box 2294, 103 17 Stockholm
www.svensklinje.se

Redaktör:

Benjamin Katzeff Silberstein
0707 - 16 89 05
benjamin.katzeff@moderat.se

Redaktion:

Patrick Krassén
Adam Nelvin
Evelina Lorentzon
Danjell Elgebrandt

Ansvarig utgivare:

Petrus Boström

**FRIA
MODERATA
STUDENTFÖRBUNDET**

Schönfeldts Gränd 2, Box 2294, 103 17
Stockholm, tel: 08 - 791 50 05
www.fmsf.se

Förbundsordförande:

Petrus Boström
0730 - 83 89 85

Viceordföranden:

Anders Gustafsson
0735 - 10 97 55
Gustaf Dymov
0732 - 47 74 40
Mikael Lindholm
0733 - 54 10 47
Carl Wilhelmsson
0709 - 29 85 79

Internetsekreterare:

Mikael Onegård
070 - 490 89 75

Ekonomisekreterare:

Thomas Norén
thomas@fmsf.se

Internationell sekreterare:

Fredrik Saweståhl
073 - 682 80 05

Texter:

Författarna svarar själva för sina bidrag. För ledaravdelningen samt för osignerat material svarar redaktionen. Svensk Linjes texter publiceras även digitalt. Skribenter som motsätter sig detta kommer ej att publiceras. Vi förbehåller oss rätten att redigera inkommet material.

Tryck: Ale Tryckteam AB
ISSN 0346-2161

Innehåll

Ledare	<i>Historien är inte slut</i>	4
Förbundsordföranden	<i>Zeitgeist, Volksgeist, Poltergeist</i> • Av Petrus Boström	6
Bomber		8
Tema	<i>Den österrikiska skolan och framtiden</i> • Av Per Bylund	10
Temaintervju	<i>En nationalekonom i ropet</i> • Av Patrick Krassén	16
Klassikern	Knut Wicksell: <i>Om en ny princip för rättvis beskattning</i>	22
Mitt i Linjen		24
Tema	<i>Nationalekonomins utveckling från vetenskap till utopi</i> • Av Daniel Ankarloo	26
Debatt	<i>”Kuppen” i Honduras – så tuktas en caudillo</i> • Av Gabriel Heller Sahlgren	34
På plats	<i>Nordiskt 50-årsjubileum i Lund</i> • Av Fredrik Saweståhl	43
Debatt	<i>Väldtäkt är ett angrepp mot kvinnors frihet</i> • Av Margareta Cederfeldt	44
Föreningar		47

Historien är inte slut

Att svenska myndigheter inte bör syssla med opinionsbildning är någonting som såväl vänster som höger tycks vara eniga om. Det förändrar dock inte det faktum att Forum för levande historias senaste utställning är intressant. Satsningen ”Middag med Pol Pot” har tagits fram i samarbete med Gunnar Bergström – en av de svenskar som reste till folkmordets Kambodja och hyllade de röda khmererna 1978 – och behandlar frågan om varför välutbildade svenskar valde att ta ställning för en av den moderna historiens blodigaste regimer.

Men ett grundläggande problem finns med utställningen, och dess underliggande frågeställning. Utställningen, tillsammans med ett antal böcker som utkommit i ämnet under de senaste åren, blickar bakåt. De betraktar alla det studerade historiska kapitlet som avslutat. Men fenomenet har ännu inte förpassats till historiens skräphögar. Lika angeläget som det är att studera 68-vågens galenskaper, är det att diskutera hur det kommer sig att dess idémässiga baggage fortfarande inte är tabu för offentliga personer i Sverige.

Idag känner vi till de offer som kommunismen skördade då dess teori gjordes till verklighet. Miljoner människor mördades av idéer och rörelser som inte bara hade stöd av vapen och soldater, utan också av politiska rörelser i länder världen över – bland annat i Sverige.

Men i Sverige har diktaturernas vänner tillåtits att gömma sitt förflutna. Som vi kunde visa i 2008 års tredje nummer – med temat 1968 – finns ett relativt stort antal svenska journalister som under 68-vågen stödde alla handa diktaturer, men vars tidigare engagemang för förtryck och folkmord i fjärran länder har arkiverats och glömts bort.

Förvisso har personer som Jan Myrdal, som aldrig tagit avstånd från sitt stöd till massmördare, fördömts för detta. Men alla tar dock inte avstånd, trots att Myrdals åsikter är kända. När ett ”Leninpris till olydiga författare” instiftades i

samband med Myrdals bröllop sommaren 2008 var inte bara en del av Sveriges kulturelit på plats, och minglade i solskenet. Den före detta viceordföranden för FMSF (och inte minst den före detta redaktören för Svensk Linje), Mats Svegfors, vigde Jan Myrdal och hans blivande fru. Lotta Gröning, dåvarande debattredaktör på Aftonbladet, fanns också bland gästerna, liksom journalisterna Robert Aschberg och Anders Ehnmark. Tänk tanken att motsvarande hade skett om det hade rört sig om en uttalad nazist, istället för Myrdal. Lyckligtvis förefaller det omöjligt.

Offentlighetens syn på Jan Myrdal visar med önskvärd tydlighet att samhället inte är riktigt redo att studera 68-vågens moraliska avgrund med distans. Det faktum att en lång rad offentliga personer i Sverige fortfarande inte har bett om ursäkt för sitt engagemang för de blodiga diktaturerna indikerar också att den typen av idéströmningar som stod bakom det svenska stödet till diktaturer världen över ännu inte kan läggas till historien.

Olof Palme har fortfarande helgonstatus bland många socialdemokrater, trots sin vänliga attityd gentemot Sovjetunionen och andra brutala länder. Många vänsterpartister stöder repressionen på Kuba, och partiledaren Lars Ohly var fram tills bara för några år sedan medlem i Svensk-kubanska föreningen; den kubanska diktaturens svenska vänförening. Samme Ohly har, likt många andra i den svenska vänstern, gett sitt uttryckliga stöd även åt andra socialistiska diktaturer. Ja, faktum är att till och med vissa i den resegrupp som utställningen hos Forum för levande historia handlar om än idag inte tar avstånd från den apologetiska synen på de röda khmererna.

Utställningar som den hos Forum för levande historia räcker inte. Fortsatt grävande i arkiv behövs. Diktaturernas vänner och deras apologeter måste belysas. Svensk Linje kommer att göra sitt bästa för att dra sitt strå till stacken.

SVIK INTE DAWIT ISAAC

Dawit Isaak är en svensk journalist som sitter fängslad i en cell på tre kvadratmeter i Asmara, Eritrea. Dawit Isaak sitter där enbart för att ha bedrivit journalistik. Utan att ha beviljats rättegång har han nu suttit fängslad i över sex år.

I Göteborg väntar Dawits fru och deras tre barn på att han ska komma tillbaka. De har väntat alldeles för länge.

Som företrädare för över 500 tidskrifter kräver vi att Sveriges regering tar krafttag för att få den svenske medborgaren Dawit Isaak fri.

Vill du stödja kampanjen för Dawit Isaaks frigivning?
Besök www.freedawit.com

Sveriges Tidskrifter och Föreningen för Sveriges kulturtidskrifter

Zeitgeist, Volksgeist, Poltergeist

I Greifswald i dåvarande svenska Pommern föddes den tyska romantikens ledande målare, Caspar David Friedrich, vars verk i dagarna ställs ut på Nationalmuseum. Drömska landskap med stora portioner naturromantik och oklara horisonter väntar besökaren fram till januari. Den anekdotiska kopplingen till Sverige räcker dock för att få en grubblare att börja fundera kring den tyska kulturens inflytande på Sverige och svenskarna. Inte minst i dessa nyromantiskt dekadenta dagar.

Det var en annan berömd tysk romantiker, nämligen Herder, som ursprungligen myntade termen *Zeitgeist*. Begreppets ordagranna betydelse blir på svenska i regel tidsandan, men då har översättningsproblematiken redan berövat ursprungsordet alltför många av dess dimensioner. *Zeitgeist*, egentligen översatt från latinets *genius seculi*, är ett substantiv som beskriver ett levande väsen. Det svenska språket däremot skiljer som bekant anden från andan. Tyskarna ansåg alltså inte bara *Zeitgeist* vara en generaliserad bild av svärkatalogiserade fakta om hela samhället och kulturen utan just den förenande syntes som alla disparata anekdoter gav upphov till. Säg *fin-de-siècle* och du har beskrivit allt.

Idag är *Zeitgeist* ironiskt nog en utomordentligt tidstypiskt folkrörelse som, nåja, sveper över hela världen inklusive Sverige. Syftet är att sprida information om The Venus Project (thevenusproject.com) och på den svenska branschens hemsida (thezeitgeistmovement.se) kan den som inte orkar ögna igenom hela The Venus Projects lagom pretentiöst futuristiska hemsida snappa upp de grundbultar med vilka de önskar konstruera den framtida utopin. Efter att på sin hemsida noggrant ha poängterat att rörelsen varken är politisk eller religiös – den tycks vara bäggedera – lanseras *Zeitgeist movement* i fyra snabba: Låna inte pengar av banker som tar ränta. Stoppa den cykliska konsumtionen. Hela världen är en enhet och alla har lika rätt till jordens resurser. Tillsammans kan vi skapa en bättre värld.

Ur deras synopsis kan man mellan raderna utläsa att de är empirister som försvarar tabula rasa och förfäktar både biologism och dess motsats, rational-

ism och dess nemesis. Det är som om de själva ser hur svårförståeligt ambivalent deras budskap är. Ansvarig för Sverigesektionen går över till att utnyttja en välfunnen allegori, i detta fall för att förtydliga att det inte är enskilda makthavare som är problemet utan de grundläggande värderingar som de representerar:

Vi kan fortsätta stampa efter insekter som kravlar under kylskåpet, men tills vi slängt den skämda maten som lockar fram dom, kommer dom alltid att krypa tillbaka igen.

Ett av deras huvudtemata utgörs av förkastandet av en konkurrensinriktad människomodell. Sociala skikt, hierarkier, konkurrens mellan människor är för dessa *zeitgeistar* blott och bart en nutida tendens – därav namnet på rörelsen för övrigt –, en rest härstammande från den tid då vi var blott apor. Rörelsen önskar därför utrota alla brister och flytta människor upp längs Maslows behovstrappa, varpå den totala jämlikheten infinner sig samtidigt som viljan att tävla – abrakadabra – upphör.

Världen över har rörelsen uppmärksammats främst genom den icke-kommersiella filmen *Zeitgeist – the Movie*; icke-kommersiell tycks avse både att upphovsmakaren Peter Joseph inte har tjänat några pengar på filmen men även att den helt sonika suger. Filmen har dock ungefär två miljoner tittare varje månad och själva hävdar rörelsen att de utgör en av de snabbast växande idéströmningarna i världen. Med ett utropstecken istället för en fotnot efter utsagan.

Filmen (zeitgeistmovie.com) är uppbyggd av tre centrala delar. I den första delen analyseras framför allt kristendomen och egyptisk mytologi. Poängen med temat är dels att visa att kristendomen bara är en variant på den lögn som förblindar människorna, dels att få kufa loss ordentligt om nubiska gudomligheter. Iljitj Uljanovs berömda ord om religion som ett opium för folket känns lätt igen. Därefter följer den självklara fortsättningen på kristendomskritiken i del två: flygplansattackerna 9/11. Där klargörs att det var den amerikanska staten som genomförde attackerna, att Al-Qaida troligtvis inte finns och att World Trade Center-byggnaderna dessutom är

konstruerade för att klara av flygplanskrascher. Truthers världen över, förenen eder. Den sista delen handlar om banksystemet och finanskrisen. Den röda tråden löper ungefär utefter följande punkter: Banker-Rockefeller-Vietnam-Afghanistan-Irak. Pengar är helt enkelt roten till allt ont.

I några enkla åtgärds punkter, däribland både komplexa uppgifter som att genomskåda bankernas bedrägeri och mer handfasta uppdrag, likt stäng av tv:n, skall förutsättningarna skapas för det framtida samhället. För den rådville har The Venus Project som tur är tagit fram ett prototypsamhälle. Denna idé-produkt är en excess av miljömedvetenhet, jämlikhet, new world order, konspirationsteori och socialism och är väl tänkt att initialt befolkas av rörelsens alla truthers och believers. Thomas More ler i sin grav.

Rörelsens grundvalar må tyckas chamberlainskt vecka men lyckad politik handlar å andra sidan om att skapa en bild av verkligheten och väljare tenderar att följa den som målar bilden bäst. I want to believe, ungefär. Caspar David Friedrichs dimhöljda drömlandskap har blivit vacker konst; Zeitgeiströrelsens svärmiska utopism möjligen en politisk motsvarighet. Ur politisk synvinkel är knäckfrågan nämligen alltid densamma: har man lyckats fånga tidsandan? Zeitgeist movement har möjligen det. Hatet mot den förmenta amerikanska imperialismen är grundmurat; Endast samhällen som med våld håller religionen vid liv står emot en sekularisering; Åtskilliga är de häxdoktorer som hasplat ur sig astrologiskt ologiska orsakssamband i samband med finanskrisen.

Utöver tidsandan uppehöll sig romantikerna vid ett annat begrepp, som möjligen fått betydligt större negativa konsekvenser, det som tyskarna kallade Volksgeist. Åter är det Herder som brukar ackrediteras begreppet. Det betyder folksjäl rakt översatt och på engelska används ibland national character, medan fransmännen hellre talar om esprit de la nation.

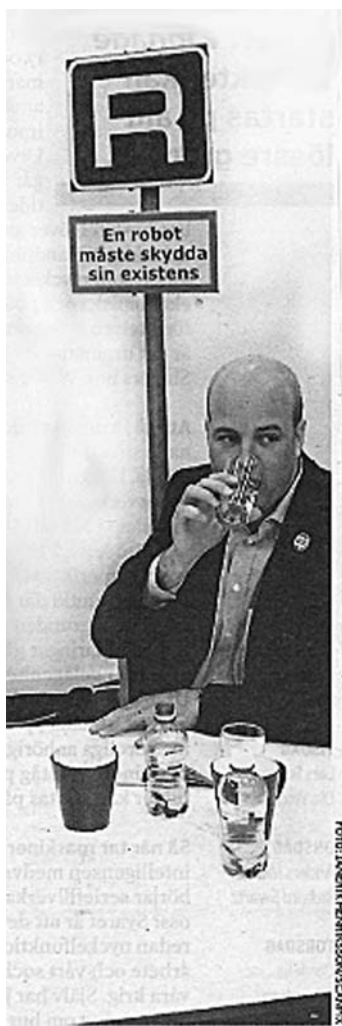
Under hösten har Volksgeistbegreppet i modern tolkning fått en tydlig revival när Göran Hägglund – möjligen under inflytande av sin talskrivare, viceordförande emeritus Fredrik Haage – lanserade uttrycket verklighetens folk och debatten sparkade igång i media och hemma i stugorna. Under några månader har nu arbetet pågått med att förtydliga kategorin. Det är än så länge något oklart vilka inklusionskriterier som gäller men några som absolut inte känner sig hemma är kultureliten. DN:s ledarredaktion ser i Hägglunds klara populistiska drag och menar att han flirtar med oblida krafter. Att tröttna på kissande kvinnor på scen blir i DN:s ögon främlingsfientligt. Och kultureliten har ju för länge sedan insett problemet med att distansera sig alltför kraftigt från samhällets fotsoldater, vilket den härligt

solidariska termen kulturarbetare avslöjar. En skön syntes, som Zeit- och Volksgeistentusiasten Hegel skulle uppskattat, mellan akademisk intellektualism och hederlig arbetarklass.

Tanken med uttrycket verklighetens folk tycks i alla fall vara att det finns gott om vanligt folk i mellanmjölkens land och dessa personer känner inte igen sina vardagliga bekymmer eller sina moraliska ramar i de abstraktioner som kultureliten använder. Kristdemokraterna vill vara den lilla människans förkämpe, i kamp mot kulturetablissemang. Huruvida det retoriska greppet fungerar beror troligen på om väljarna ser på kristdemokrater som vanligt folk eller som småborgerliga översittare. Har KD med denna offensiv tagit första klivet på vandrigen bort från fyraprocentsspårren? Det avgörs helt enkelt av hur väl de har fångat svenskarnas mentalitet, deras ofta icke-perceptionella förutfattade meningar om tillvaron, det som germanska kulturarbetare skulle kalla Volksgeist.

Det är mindre än ett år kvar till valet och Moderaterna, med statsministern i spetsen, har börjat hålla tal om föregångslandet Sverige. Nu ska bilden sättas och förstärkas av en nation som utifrån hotas av finanskriser och klimatsvängningar men som inom sig har kraften att lösa alla problem. Ett sådant föregångsland, är tanken, vill vi alla tillhöra och därför även rösta fram. Mot detta står den rödgröna rörans luftslag och luftslott. Det är lika klart idag som för fyra år sedan att enighet råder inom borgerligheten medan vänstern lägger separata budgetar. Istället lägger de sin energi på att tala om det berömda högerspöket, vilket lätt dyker upp i vänsterretoriken när det barkar val. Denna gång vågar jag dock mig på en gissning: Talet om högerspöke kommer att falla platt, främst till följd av den omdaning som Nya Moderaterna har gått igenom och den duglighet när det blåser snålt som regeringen har visat. Nu gäller det dock att intensifiera arbetet med att skapa sin egen version av verkligheten. I det arbetet kommer den som bäst fångar både Zeitgeist och Volksgeist att belönas i September. Under tiden får Mona och hennes gelikar gärna fortsätta prata Poltergeist.

OBS! Bilden är ej ett montage

Borg och Reinfeldt är de sista ny-liberalerna

Ohly lever i världen före 1989.

Principen för arbetsmarknadsministrar

Sist in, först ut.

Önsketänkande

Tänk om Anders E Borg kunde festa som 1989.

Ologiskt billig

Svensk Linjes redaktion anser att det politiska pris gruppledare Lindblad fått betala för FRA, Ipred och högre bensinskatt är ologiskt billigt.

”Monstret i statsfinanserna är borta”

Vi håller med, men det är ett ganska okänsligt sätt att uttrycka sig på om senator Kennedy.

Dödspanel

Ted Kennedys vindruta

Äntligen!

Ted Kennedy lyckades parkera utan att skada någon.

Brain in a Klein bottle

”Jag är inte ens säker på att det inte är orättvist att kalla detta förmynderi för nyliberalism.”

Coq Rouge+sälpås

Golbög

Bit för bit

5p: Avled 2009 av en hjärtattack.

4p: Dolde sitt ansikte bakom en mask.

3p: Skandalomsusad

2p: Slog igenom på allvar under det sena 70-talet.

1p: Förkrumpt gubbkuk av stål

Svar: Michael Jackson

Svensk Linje har ny redaktör I

Vi emotser Ola Larsmos nästa artikel.

Svensk Linje har ny redaktör II

Organstöld

Åsa Linderborgs hjärna

...judarna.

Oxymoron

Aftonbladet Kultur

Banksocialisering

De bältade fel Odell.

Banksocialisering II

Installation eller ej, Odell måste i fängelse.

Bomber

Konstfacksporr

Bondage

Feministisk porr

Fula orakade tjejer, är inte det bara 70-talsporr?

Djurrättsporr

Inga män kom till skada under inspelningen.

Expectation management?

Höstens ord

Praxeolog-ey

Jacksonlåtar

Bad - Mona Sahlin
Beat it - Pär Nuder
Smooth criminal - Björn Rosengren
Off the wall - Marita Ulvskog
Don't blame it on the sunshine - Anders Wijkman
You are not alone - Sten Tolgfors
Dangerous - Lars Ohly

Sven Britton vill ha massvaccination

Var tror han att vi bor, Kuba?

Svensk Linje 3 • 2009

Hört i Haninge

Jag bärs sida vid sida med och av folket vars förtroende jag uppbär.

Dorian Gray for president!

Statsministern vill få ned skattestrycket till 45 % då han fyller 45 nästa år.

Anagrambomb

SJ AB

Traditionellt

Katolik träffar liten kille på tåget.

Anade ingen oråd?

1984 blev Beatrice Ask ordförande i MUF.

Lika som bär

Go Home!

Jag kommer från AFA, jag är här för att hjälpa dig.

Bevare mig väl!

Anton Abele vill luckra upp LAS och göra det lättare att sparka folk.

Dirty diaries

Lars Norén

När ska Timbro göra något ideologiskt?

Det ligger i pipeline.

Den österrikiska skolan och framtiden

Av Per Bylund

Per Bylund, doktorand i nationalekonomi vid University of Missouri och tidigare gästforskare vid Ludwig von Mises Institute, samt före detta redaktionssekreterare för Svensk Linje, beskriver här den österrikiska ekonomiska skolans bakgrund och relevans för nationalekonomins framtida utveckling.

Att uttala sympati med den österrikiska skolan i icke studentförbundska sammanhang får ofta samtliga närvarande att se ut som frågetecken. Eventuellt leder uttalandet till att någon ställer sig frågande till varför just analys av den österrikiska ekonomin skulle vara så intressant – varför inte studera grannländerna Schweiz eller Italien istället?

Den ytterst begränsade skara som trots allt har hört talas om denna ekonomiska inriktning vet sällan vad den innebär, men har lärt sig att den är en radikal, om inte dogmatisk, idéströmning på den politiska högerkanten som med lätthet kan avfärdas med hänvisning till ideologi eller genom att sjunga den empiriska vetenskapens eller positivismens lov. Frågan är dock om detta på senare tid börjat förändras. Och kanske än viktigare: har den österrikiska skolan fortfarande något att erbjuda?

En kort återblick

De flesta känner till att minnet är kort; detta är också fallet inom vetenskapen. Få känner till att den österrikiska skolan för inte mindre än 100 år sedan befann sig i och praktiskt taget utgjorde den nationalekonomiska vetenskapens teoretiska mittfåra. En begränsad skara känner därutöver till att Carl Menger,

den österrikiska skolans grundare, var en av de tre ekonomiska tänkare – Menger i Österrike, Jevons i Storbritannien och Walras i Frankrike – som oberoende av varandra och näst intill samtidigt utvecklade och lade grunden till den marginella revolutionen.

Efter Menger följde Böhm-Bawerk, som utvecklade en relativt heltäckande teori om ränta och hur denna uppkommer naturligt på marknaden genom att individer, genom fria ekonomiska val, uttrycker sina tidspreferenser. Härifrån utmynnar det starka fokus på tid som produktionsfaktor i den österrikiska skolan – och i förlängningen teorin om konjunkturcykler, som uppstår till följd av att artificiella incitament skapat produktionsstrukturer som inte stämmer överens med verklig efterfrågan på marknaden.

I och med Böhm-Bawerk utvecklades två parallella spår inom den ekonomiska skolan, med bland andra Hayek och Lachmann i den ena, den mer kvantitativa, och med Mises och Rothbard i den andra. Den förra kom att fokusera på den roll information och kunskap har i hur marknadsmekanismerna, kanske främst prismekanismen, fungerar – och hur detta påverkar entreprenöriella val och den generella utvecklingen på marknaden. Den senare fokuserar på praxeologi som metod samt prismekanismen i sig och nyttjandet av ekonomisk kalkylering som grund för entreprenörers och andra marknadsaktörers val.

Denna uppdelning i två åtskilda delar är nödvändig för att förstå anledningen till den österrikiska skolans förhållandevis anonyma tillvaro under större delen av 1900-talet, samt de konflikter som fort-

Den ytterst begränsade skara som trots allt har hört talas om denna ekonomiska inriktning vet sällan vad den innebär

farande förekommer och den fiendskap som då och då uppträder mellan representeranter för de båda utvecklingslinjerna.

Den förstnämnda utvecklingslinjen fattade tidigt tycke för den kvantitativa analysen och gjorde därmed uppbrott från den österrikiska skolans metod. Detta experimenterande initierades av Friedrich von Wieser och alltsedan Wieser, som var samtida med Böhm-Bawerk, har man inkluderat kvantitativa tester av data för att på så sätt finna belägg för de grundläggande ekonomiska sanningar som inom den österrikiska läran ofta logiskt härleds från fastställda axiom om mänskligt handlande.

Hayek, den mest kända inom denna inriktning och som initialt var påtagligt influerad av Wiesers tänkesätt, var inte avogt inställd till kvantitativt och matematiskt betingad ekonomisk analys. Inte heller sökte han utgöra ett tydligt alternativ till den matematiska mittfåran i 1900-talets och dagens högst neoklassiska eller keynesianska nationalekonomiska mittfåra, även om dennes diskussion om t ex kunskapens roll på marknaden ansågs banbrytande. Därav kom denna del av den österrikiska skolan att bli framför allt ett komplement till den övriga nationalekonomi snarare än ett alternativ.

Den andra utvecklingslinjens mantel axlades efter Böhm-Bawerk av Ludwig von Mises, som för många libertarianer idag är den första österrikiska ekonom de kommer i kontakt med med tydlig libertariansk politisk övertygelse. Mises gick tillbaka till den österrikiska skolans rötter och utvecklade Mengers och Böhm-Bawerks system i deras egen metod.

Till skillnad från t ex Hayek var Mises tydligt och konsekvent deduktiv och härledde ekonomiska sanningar och förklaringar direkt från ekonomiska axiom, vilket är det sätt till kunskap som föreskrivs av den unikt österrikiska metod som Mises kom att benämna praxeologi. Till skillnad från den av Wieser följande inriktningen har denna misesanförda del synen att empiriska studier endast har värde i att illustrera redan bevisade ekonomiska sanningar. Här skiljs konsekvent på ekonomisk teori, som är tidsobunden och generalistisk, och ekonomisk histo-

ria, som är all forskning om specifika, tidsbundna fall.

Mises var som akademisk profil i mycket en motsats till Hayek och vägrade godta den nya kvantitativa och empiriskt grundade ekonomiska vetenskap som följde i Walras och Alfred Marshalls fotspår. Detta är en förklaring till att han, efter att ha flytt Wien och Österrike inför nazisternas intåg, starkt marginaliserades och inte gavs möjlighet att föra ut sina idéer. Förvisso publicerades Mises huvudsakliga verk *Human Action*, en engelsk omskrivning av dennes tidigare Nationalökonomie som utgavs på tyska, av Yale University Press – men först efter starka påtryckningar av Misesfantasten Hazlitt. Mises fick aldrig fast anställning vid något lärosäte utan arbetade som fristående föreläsare avlönad av William Volker Fund, medan Hayek arbetade vid både London School of Economics och University of Chicago.

Den förstnämnda utvecklingslinjens relativt tillåtande och samverkande attityd gentemot den nationalekonomiska vetenskapens utveckling och nya mittfåra, samt marginaliseringen av Mises, den enda verkliga företrädaren för den ”renlärliga” österrikiska skolan, fick främst två följder: dels ansågs den österrikiska skolans styrkor ha inkorporerats, genom den förstnämnda inriktningens orientering och vissa halvhjärtade försök att omsätta österrikiska insikter i kvantitativa modeller, i den nya utvecklingen mot en ekonomisk konsensus, och dels förklarades skolan som sådan i praktiken död.

Återuppståndelsen

Den österrikiska skolan var förstas äldrig död på riktigt, men var, främst i den ortodoxa grenen, mycket nära slutet. Skolan fick dock ett lyft i och med Murray Rothbards publicering av *Man, Economy, and State* 1962, i vilken han byggde vidare på Mises och tidigare österrikiska tänkare samt gav en mängd egna bidrag till utvecklingen av teorin. Utgivningen av boken och dess ökande popularitet bland främst libertarianskt sinnade ekonomer ledde slutligen till en konferens i Institute for Humane Studies regi vid Royalton College i Vermont 1974, året efter att

Mises fick aldrig fast anställning vid något lärosäte

Erfarenhet Kunskap Kontakt nät Ambition

Skånegårdar AB, Bredgatan 25, 222 21 Lund

Lund vxl 046-19 04 40 - Jönköping tel 036-30 76 80

www.skanegardar.se

SKÅNEGÅRDAR AB

LANTEGENDOMAR: FÖRMEDLING, RÅDGIVNING, VÄRDERING

Men kanske främst har den österrikiska skolan fått en ny chans hos kommentatorer och så kallade experter i diverse medier.

Mises avlidit. Vid denna konferens åter-skapade hängivna österrikare en rörelse för österrikisk ekonomi och Hayeks Nobelpris senare samma år gjorde klart att den måhända alltför tidigt dödförklarade teoribildningen hade återuppstått.

Sedan dess har dock inte mycket hänt i den allmänna nationalekonomins ögon – den österrikiska skolan har inte gjort några större framsteg och har heller inte på ett framgångsrikt sätt lyckats utmana rådande konsensus om vad som kännetecknar god ekonomisk analys. Man har därför dragit slutsatsen att de personer som fortfarande anser sig tillhöra den österrikiska skolan är kvarlevor från det förflutna som knappast har något att tillföra diskussionen. Att företrädare för den österrikiska skolan generellt sett ofta har en libertariansk politisk livsåskådning har också lett till att österrikisk ekonomisk analys ofta avfärdas som ideologisk, även om detta är ett argument som nästan alltid bottnar i okunnighet och alltför snabbt utfärdade fördömanden. Det är tvärtom så att den österrikiska skolan är ett utmärkt exempel på värderingsfri vetenskap: metoden är strikt logisk och

utgångspunkten är värderingsfria axiom om drivkraften till mänskligt handlande.

Trots avfärdandena finns tecken på att den österrikiska skolan vinner terräng även bland representanter för den ekonomiska standardvetenskapen så som den ser ut idag. Men kanske främst har den österrikiska skolan fått en ny chans hos kommentatorer och så kallade experter i diverse medier. Den nyligen inträffade ekonomiska krisen, som ofta omnämns som den värsta sedan depressionen på 1930-talet, har gjort att folk har fått upp ögonen för den konjunkturanalys som görs i den österrikiska traditionen – och som ger både en fullgod förklaring till varför och även kunde förutse att den skulle inträffa. Ron Pauls presidentkampanj har också bidragit till det nytända intresse för österrikisk ekonomi som tycks spira i de bredare folklagen i USA.

De alltmer frekvent förekommande omnämningarna i amerikanska media, samt inte minst Thomas Woods bästsäljare *Meltdown*, i vilken han ger en österrikisk förklaring till krisen och hur den kan lösas, har lett till att flera framstående ekonomer med keynesiansk eller allmänt

neoklassisk övertygelse kända sig manade att i offentligt i negativa ordalag göra klart den österrikiska skolans tillkortakommanden. Att dessa kommentatorer i gemen gör en okunnig eller ofta direkt felaktig analys av vad den österrikiska skolan faktiskt står för och vilka analytiska redskap den förlitar sig till är talande för hur nytt och okänt detta är för det stora flertalet. Detta trots att den österrikiska skolan i mycket förfäktar den nationalekonomiska vetenskapens traditionella inriktning och dess tidigare syfte att förstå snarare än förutsäga marknadens skeenden. Minnet är som sagt kort, även inom vetenskapen.

Framflyttade positioner

Men frågan återstår om denna sentida uppståndelse kring den österrikiska skolan blir långlivad och huruvida den återigen kommer att få stort inflytande på ekonomisk vetenskap och ekonomiskt tänkesätt. Det finns mycket som talar för att den österrikiska skolan är på frammarsch. Inte minst Ludwig von Mises Institute i Alabama, ett ekonomiskt forskningscentrum med tydligt fokus på

teorier utvecklade av Mises och Rothbard, har kommit att få stort inflytande. Institutet har flera hundra anslutna forskare över hela världen och publicerar ett flertal tidskrifter för forskning med österrikisk inriktning och dess satsning på återpublicering av österrikiska klassiker såväl som moderna österrikiska rön både i pappersform och online har varit oerhört framgångsrik.

Likaså har den nationalekonomiska institutionen på George Mason University (GMU) strax utanför Washington, D.C., som varit ensamma i USA om att erbjuda kurser på magisternivå inom österrikisk ekonomi, flyttat fram positionerna och går starkt framåt i den nationella rankingen av universitet. Det bör emellertid göras klart att institutionen är i huvudsak traditionellt nationalekonomisk, vilket är en nödvändighet för att vara konkurrenskraftig, även om här finns en mängd österrikiskt inriktade forskningar. Den formella utbildningen är i huvudsak neoklassisk, även om det finns två kurser i österrikisk ekonomi som erbjuds som ett av flera alternativa specialiseringsområden.

Det finns mycket som talar för att den österrikiska skolan är på frammarsch.

MUNKHAMMAR TILL RIKSDAGEN

Frihet Förändring Företagande

Rösta i provalet för en idéburen kandidat med en ambitiös reformagenda för friare arbetsmarknad, plattare skatter och fler entreprenörer i välfärden!

www.munkhammar.org/riksdagen

Det är också positivt att Grove City College, en privat, kristen högskola i Pennsylvania, som tidigare erbjudit en hel utbildning med avslutande kandidatexamen i österrikisk ekonomi, från 2010 kommer att erbjuda en magisterutbildning i detsamma. Den nationalekonomiska institutionen på Grove City College leds sedan flera år av Jeffrey Herbener, som är ansluten till Ludwig von Mises Institute, och anordnar varje höst Austrian Students Scholar Conference till vilken studenter inbjuds att presentera sin forskning inom den österrikiska skolan.

Möjligheterna till formell utbildning med examen inom österrikisk ekonomi är dock tills vidare större utanför USA. Till exempel är hela fakulteten vid den nationalekonomiska institutionen vid University of Economics Prague helt och hållet österrikisk och det finns möjlighet att doktorera i österrikisk ekonomi under Jesús Huerta de Soto vid Rey Juan Carlos-universitetet i Madrid. Så nog går det att säga att den österrikiska skolan flyttar fram positionerna både i USA och globalt, men är det tillräckligt för att åstadkomma verklig förändring av nationalekonomi som vetenskap?

En ljus framtid?

Exemplen ovan innebär dessvärre inte i sig en vändning eller en tydlig väg framåt. Visst finns en uppenbar efterfrågan, och till synes en på sista tiden starkt ökande sådan, och även en ökande tillgång till möjligheter att studera österrikisk ekonomi både på egen hand och genom formella utbildningar. Men detta innebär inte per automatik att slaget om framtiden är vunnit och heller inte att det ökade intresset för dess metoder och insikter är bestående.

Problemet för den österrikiska skolan är nämligen inte att den saknar insikter eller förklaringar. Det är precis tvärtom: den österrikiska insikten om tid som den kanske viktigaste produktionsfaktorn, om kapital som heterogen faktor samt dennas effekt på produktionsstrukturer samt konjunkturteorin är goda exempel på starka bidrag från den österrikiska skolan där neoklassisk eller keynesiansk ekonomi inte har mycket att sätta emot.

Faktum är att det finns en till synes aldrig sinande källa till ekonomisk kunskap som görs tillgänglig just genom den österrikiska skolan. Men är detta nog? Antagligen inte.

Vissa österrikiska insikter och koncept har, åtminstone vid första anblicken men knappast med erforderligt djup eller förståelse, redan införlivats i den nationalekonomiska teorins mittfåra. Eftersom de begrepp som används är desamma, även om koncepten de beskriver ofta blivit slätstrukna och ytliga försök till kopior inom den gängse ekonomiska teorin, saknar den österrikiska skolan i mycket förmåga att attrahera forskare inom ekonomi. Faktum är att dessa halvhjärtade försök att inkorporera dess insikter har skapat en barriär snarare än en brygga mellan den österrikiska skolan och den rådande neoklassiska normen; att anamma de österrikiska insikterna innebär inte att lägga till kunskap och lärdomar – det innebär ofta att lära om, tänka nytt och trotsa eller rent av avfärda redan accepterade sanningar. Detta gör den österrikiska skolan till en obekvämt och ovälkommen gäst i nationalekonomins finrum.

Men ett än större problem är att den österrikiska skolan egentligen inte erbjuder isolerade förklaringar till ekonomiska fenomen, som kan komplettera eller bli bihang till den rådande nationalekonomiska vetenskapen. Förvisso kan inspiration hämtas härifrån och sedan omsättas i nya idéer till problemlösning och förklaring av till synes märkliga företeelser (vilket i begränsad omfattning redan gjorts), men detta innebär att man inte drar nytta av den österrikiska skolans verkliga storhet och dess huvudsakliga potentiella bidrag till ekonomisk förståelse. Det krävs ett paradigmskifte för att den österrikiska skolan ska komma till sin rätt; det rådande paradigmet är inte marginellt skild från det österrikiska tänkesättet – det finns en milsvid avgrund dem emellan vad gäller synen på ekonomi i allmänhet och ekonomisk metod i synnerhet, som inte går att överbrygga med hjälp av ömsesidiga tillgodoräkningen av enskilda styrkor eller försök till konsensus.

Det rådande nationalekonomiska paradigmet är matematisk och kvantitativ och

Det krävs ett paradigmskifte för att den österrikiska skolan ska komma till sin rätt

fokuserad på att förutsäga framtiden med hjälp av historiska data. Här finns inte endast en överdriven tilltro till statistik som vägen till kunskap och ett underliggande antagande om att statistisk mjukvara egentligen är det enda verktyg en ekonom behöver. Den neoklassiska teorin söker vara naturvetenskaplig i allt väsentligt och medger varken logik som metod eller väg mot ekonomisk kunskap – utan endast som inspiration för utveckling av hypoteser och matematiska modeller att testa i regressionsanalyser.

Faktum är att den moderna nationalekonomin endast ger läpparnas bekännelse till dess deduktiva arv; vetenskapen har i praktiken utvecklats till en i huvudsak induktiv vetenskap där data är allenarådande och drivkraften till mänskligt handlande har förringats till en handfull variabler att testas för signifikans i datoriserade regressionsanalyser.

Den österrikiska skolan är raka motsatsen till detta. Vid första anblicken kan den verka relativt närstående på grund av att den verkar dela flera slutsatser i den ekonomiska analysen med den moderna nationalekonomin. Men i den förra är dessa slutsatser nödvändiga och generellt sanna konklusioner logiskt härledda från sanna axiom – eventuellt förekommande avvikelser påvisar endast verklighetens komplexitet och människans begränsade möjlighet att tillgodogöra sig alla orsaker till specifikt handlande. I den senare är alla postulat i praktiken falsifieringsbara och kan när som helst, åtminstone teoretiskt, få ge vika för nya sätt att förklara skeenden mot bakgrund av insamlade data.

Denna skillnad kan beskrivas på många sätt men kan kanske sammanfattas enligt följande. Den österrikiska skolan är kausal-realistisk och syftar till weberiansk verstehen genom deduktiva härledningar från den generella förståelsen till det specifika fallet. Den neoklassiska skolan är snarare sambandssökande och syftar till weberiansk erklären genom främst datacenterade tester av hypoteser i ett förhållandevis induktivt angreppssätt där det specifika fallet ger kunskap om det generella. Även om denna skillnad är något tillspetsad och bägge skolor

innefattar en mängd uppfattningar och glidningar, torde det stå klart att dessa knappast är två sidor av samma mynt. De är snarare motpoler, vilket inte talar till den österrikiska skolans fördel ifråga om eventuellt framtida inflytande. Dess främsta styrka, att erbjuda ett enhetligt och sammanhållet ekonomisk-teoretiskt system med en pan-ekonomiskt gångbar metod, är också dess största nackdel i slaget om framtiden.

Med hänsyn till ovanstående måste slutsatsen bli att det är omöjligt att förutsäga framtiden, både i och om nationalekonomi. Det finns mycket som tyder på att den österrikiska skolan går en ljus framtid till mötes, men det finns stora problem på vägen som knappast kan underskattas. Det är utan tvekan möjligt att den österrikiska skolan får finna sig i att fortsätta att bidra till ekonomisk kunskap i den nationalekonomiska marginalen med endast begränsat inflytande över vetenskapens utveckling. Möjligen kan den senare tidens stora misslyckande hos merparten av accepterade ekonomiska teorier att både förutse och finna orsaker till krisen leda till ett paradigmskifte. Men det kan lika gärna leda till ett rejält bakslag och ett anammande av en högst keynesiansk-politisk nationalekonomi, över vilken den österrikiska skolan knappast får inflytande. Ett klart problem i denna utveckling är den tydliga kopplingen mellan libertarianism och österrikisk ekonomi – att libertarianer ofta är ”österrikare” och vice versa – vilket inbjuder till alltför snabba slutsatser om den österrikiska skolans vetenskaplighet.

Den österrikiska skolan är inte ideologisk utan värdenneutral och värderingsfri, vilket inte i samma utsträckning är sant för rådande nationalekonomisk konsensus. Däremot har kritikerna utan tvekan rätt i att den utgör ett radikalt alternativ, även om de använder ordet i felaktig betydelse. Den österrikiska skolan är radikalt konservativ i att den önskar återgå till nationalekonomins traditionella gestalt: att vara en samhällsvetenskaplig analys av mänskliga val, dess orsaker och konsekvenser.

Ett klart problem i denna utveckling är den tydliga kopplingen mellan libertarianism och österrikisk ekonomi

En nationalekonom i ropet

Av Patrick Krassén

Bryan Caplan hör till grupperingen som brukar kallas "Masonomics" – ett samlingsnamn för nytänkande och provokativa ekonomer vid George Mason University utanför Washington, DC. Efter att i ett decennium uteslutande ha varit känd inom den inomekonomiska debatten fick Caplan mycket uppmärksamhet för sin bok *The myth of the rational voter. Why democracies choose bad policies*, som utkom 2007. I den analyserar Caplan väljarbeteende, kritiserar antagandena i rational choice-modellen och slår hål på flera vanliga myter – till exempel att plånboken är det som avgör människors röstande. Svensk Linje träffade Caplan när han besökte Sverige i augusti.

[J]ag tycker nog att det går att tala om en GMU-skola.

Bryan Caplan framstår vid första anblick som inkarnationen av den kufige akademikern: talar väldigt snabbt, ibland underlig klädstil, bär ofta en stor ryggsäck och har alltid med sig en sittdyna – även på vadderade stolar.

Hur har det kommit sig att institutionen för nationalekonomi vid George Mason University (GMU) blivit en samlingsplats för så många intressanta ekonomer?

– Det började på 70- och 80-talet; en grupp av personer som var intresserade av de vägledande idéerna lyckades starta ett centrum för forskning kring public choice och fick James Buchanan att stödja det. Efter det var det en snöbollseffekt. Intresserade och duktiga människor sökte sig till institutionen. Den andra vågen av anställningar var i slutet av 90-talet och mer nyligen, och samtidigt fick vi mer donationsmedel, vilket förstås betydde mycket. Vernon Smiths och hans grupp

som arbetar med experimentell ekonomi har växt, till exempel. I centrum för den senaste tillväxten är Tyler Cowen, som leder Mercatus Center och som gjort ett bra jobb både i att locka donatorer och duktiga lärare. Processen föder sig själv.

Går det att tala om en skolbildning, på samma sätt som t.ex. Chicagoskolan?

– Sedan tidigare har det funnits en Virginia-skola [GMU ligger i Fairfax, VA; red:s not], som syftar på den typ av public choice-studier som associerats med James Buchanan och Gordon Tullock. Men jag tycker nog att det går att tala om en GMU-skola. Det handlar dock inte så mycket om särskilda ämnen som om en mer öppen inställning till vad nationalekonomi är, vilka frågor och bevis som är relevanta, och att man tar in fler aspekter. En idé som min kollega Robin Hansen har fört fram och som har blivit framgångsrik är vadslagning – om du påstår något så ska du vara beredd att satsa pengar på det, annars framstår du inte som lika trovärdig. Den idén är inte specifik för nationalekonomi, den kan användas inom andra fält inom samhällsvetenskap också. Ett annat exempel på vad som utmärker GMU-skolan är att inte begränsa sig till endast de frågor man djupstuderar, utan kunna uttala sig inom många områden och vara beredd att ta debatt.

Anser du att nationalekonomin inom GMU-skolan angränsar till den österrikiska skolan, eller någon annan vedertagen skolbildning, eller är den något helt nytt?

– Visst finns det ett österrikiskt inslag; alla har läst de österrikiska klassikerna.

Det huvudsakliga österrikiska inslaget är nog en metodologisk inställning där man inte anser att matematik och ekonometri är absolut nödvändigt för nationalekonomin. Inte så att man förkastar dem som verktyg, men man menar att det finns annat som har betydelse – historia, introspektion, kulturgeografi... Även andra ekonomer erkänner när man frågar dem att de inte kan vara utan dessa verktyg för att tolka världen. Sen är det förstas den marknadsliberala influensen som delas med den österrikiska skolan. Vi delar uppfattningen att marknader kan fungera på många områden där andra ekonomer inte tror att de fungerar.

Ser du dig själv som österrikisk ekonom?

– När jag var yngre lärde jag mig mycket från den österrikiska skolan, men samtidigt tror jag de har en del feluppfattningar. De har en syn på metodologi där de vill döma ut vad andra ekonomer gör. De lägger också alldeles för mycket tid på andra gradens filosofi, som inte är särskilt väl utförd. Många av deras poänger skulle vara bättre underbyggda om de la ner lite tid på att göra empiriskt arbete om dem. Istället för att skriva hundratals uppsatser om entreprenörskapets filosofi skulle de tjäna på att göra till exempel en historisk studie av vad som hände med Uganda efter att Idi Amin utvisade de indiska handelsmännen.

Har finanskrisen ändrat sättet nationalekonomer arbetar på, eller bör arbeta på?

– Jag ser det som två frågor. Den första är om krisen bör förändra sättet ekonomer tänker och arbetar, och den är om den har gjort det. Vad gäller det sistnämnda tror jag att man kommer att säga i några år att krisen förändrade allt, men sen kommer ekonomerna gå tillbaka till att arbeta som man gjorde innan, för i själva verket är den här krisen inte alls något unikt. Det har varit många kriser förut. Om depressionen, som vi känt till i 80 år nu, inte ändrade hur nationalekonomi fungerar, varför skulle det som hände i fjol ändra ens syn på hur det fungerar? Varje rimligt välinformerad nationalekonom bör känna till de ekonomiska krisernas historia, och ingenting som hänt 2008-09 borde då ha fått en att fundamentalt förändra sin syn. Det enda jag tror att nationalekonomer rimligen kan säga att de fått en ny uppfattning om är doktrinen om "the great moderation". Synen att ekonomins svängningar efter ungefär 1985 modererats och dämpats har visat sig inte stämma – vi hade tur ett tag, men nu är saker tillbaka till normaltillståndet igen. Mediapåverkan gör att vissa ekonomer säger att de ändrat sig mer grundläggande, men eftersom det inte finns något nytt ramverk eller nya modeller kommer även de om några år troligen vara tillbaka där de var innan krisen. Och

Varje rimligt välinformerad nationalekonom bör känna till de ekonomiska krisernas historia

det är rätt – nationalekonomer bör forma sina uppfattningar utifrån ett par seklers ekonomisk historia, och det som hände förra året må vara intressant, men det är bara ett år i världshistorien.

Vad tycker du om lyckoekonomi, är det ett möjligt forskningsområde?

– Inte bara möjligt, det är ett redan. Mycket intressant forskning har gjorts om lycka, mycket är känt men det finns mycket kvar att undersöka. Det är dock viktigt att inse att lycka inte är det enda människor bryr sig om. Även arbete som inte gör en direkt lycklig kan upplevas som meningsfullt. Mitt huvudsakliga problem med lyckoforskning är att det ofta läses in vänsterpolitiska slutsatser i forskningsresultaten, som inte alls finns där. Resultaten är ofta mycket mer komplexa och intressanta än vad någon politisk inriktning kan förstå.

– Ekonomen George Loewenstein har sagt att han inte kan förstå hur någon som studerar lycka inte kan bli vänster av det. Min invändning är att det finns en hel massa resultat av lyckoforskning som vänsterpersoner borde störa sig på; ett är till exempel att arbetslöshet leder till mycket större minskning i lycka än inkomstbortfallet kan förklara, vilket innebär att en flexibel arbetsmarknad där det är lätt

att få jobb även om lönen är lägre leder till att människor blir lyckligare, relativt sett. En annan sak som forskningen visar starkt korrelerar med lycka, och som leder till en stor ökning i lycka, är att vara gift. En dubbel så stor andel av gifta anger att de är ”mycket lyckliga” jämfört med singlar. Det här har dock inte fått lika stor uppmärksamhet som resultatet att barn gör människor mindre lyckliga, trots att effekten i det fallet är försumbar, och det gör mig förvånad. Gift med barn är fortfarande mycket lyckligare än singel utan barn.

Mycket av ditt arbete kring väljarbeteende angränsar ju statsvetenskapen. Vilka möjligheter ser du för nationalekonomin att influera statsvetenskapen interdisciplinärt?

– Nationalekonomer har de senast 30 åren rört sig in på statsvetenskapens område, och mycket som de har bidragit med har statsvetenskapen absorberat – Anthony Downs medianväljarteorem, till exempel. Rational choice-modellen inom statsvetenskap är ju medvetet påverkad av nationalekonomiska modeller också. Mycket av det jag gör handlar mer om att föra fram statsvetenskapen till nationalekonomer, snarare än tvärtom. Jag menar att statsvetare vet mycket som är relevant för nationalekonomin och att nationalekonomer inte kan ignorera det, för studiet av politisk ekonomi kan det vara nödvändigt att ändra på våra modeller för att förstå hur människor agerar bättre.

Kan överbryggandet av klyftor mellan olika akademiska discipliner vara till nytta för politiken, eller medför det bara problem att föra in för mycket akademisk forskning?

– Om det är bra forskning bör politiker definitivt ta det i beaktande. Det handlar inte om att basera sitt tänkande på någon stilsrad modell, men om det är något som verkligen säger något om verkligheten så bör sådana resultat inte stanna på universiteten. Om det går att visa att ekonomisk frihet starkt korrelerar med tillväxt är det till exempel något högst relevant för politiken att ta hänsyn till – och för alla som är intresserade av

Även arbete som inte gör en direkt lycklig kan upplevas som meningsfullt.

världens välstånd.

– En av huvudpöängerna med interdisciplinärt arbete är att få en mer riktig bild av hur världen fungerar, så att man när man talar med beslutsfattare inte framstår som att man endast har detaljkunskaper inom ett område.

Ser du något problem, såväl personligen som yrkesmässigt som nationalekonom, i att dra policyslutsatser utifrån dina forskningsresultat? Från politikernas håll kan det kanske framstå som försök till expertstyre, och det är inte alltid uppskattat...

– Ja, om man har ett angreppssätt som är begränsat till något visst fält går det fortfarande bra att föra fram sina ståndpunkter, om man samtidigt redovisar att det är just från ett avgränsat perspektiv. Man måste kunna erkänna att det oftast finns andra faktorer som spelar in än bara de man själv studerat. Men det innebär inte att akademiker behöver avgränsa sig. En forskare kan ha ett brett intresse, och för en nationalekonom kan det vara intressant att även vara bevandrad i till exempel filosofi och historia. Politiker är oftast begränsade till att bara kunna säga vad människor vill höra, medan en akademiker kan tala mer fritt.

Men om forskare och akademiker kan förbättra politiken, ser du det som ett argument för mer expertinflytande i politiken? Det kan ju finnas en spänning mellan expertis och legitimitet.

– Den spänningen löses upp i demokratin genom att beslutsfattare som underlåter att agera utifrån experters råd riskerar att inte bli omvalda, och de beslutsfattare och tjänstemän som har ett demokratiskt mandat står det omvänt fritt att söka experters råd. Men jag skulle vilja ta diskussionen ett steg längre; jag anser inte att icke-upplyst demokrati är legitim. Personer som inte har fakta och inte vet vad de talar om som fattar beslut har fel, och borde skämmas. Äkta legitimitet kommer från kunskap om den relevanta frågan.

Skulle du i så fall vara för ett kunskapstest för att få rösta?

– I USA är det inte ett populärt förslag,

och jag tror inte att det kommer att implementeras, men om det gjorde det tror jag att det skulle vara bra. En försiktig variant vore att alla har en röst, men de som klarar testet bättre får fler röster. Om man tänker på det så här: sociala forskare säger ofta saker i stil med ”vi behöver en välutbildad befolkning för att demokratin ska fungera”. Om man tror på det argumentet, och bättre utbildade människor har mer kunskap och mer rimliga ståndpunkter – varför lyssnar vi inte mer på dem redan nu?

Men till exempel akademiker med förståelse för hur systemet fungerar kan ju fortfarande ha socialistiska värderingar. Även en som vet hur en fri marknadsekonomi fungerar kan ha sociala värderingar som gör att den röstar vänster. Kan inte en person ha så att säga en ”rationell bias”, att man föredrar något annat värde före ekonomiskt effektivitet?

– I teorin kan det logiskt vara så, men i praktiken är det nästan uteslutande så att de som har kunskap och utbildning om ekonomiska sammanhang även röstar för fria marknader. Det skulle vara någon som är mot välstånd, eller liknande, men det är folk sällan i realiteten.

– Den utbredda uppfattningen i USA att akademiker och välutbildade skulle vara mer vänstervridna än befolkningen generellt stämmer förresten inte. Den huvudsakliga effekten av att ha mer ekonomiskt kunniga väljare skulle med största sannolikhet bli att båda partier skulle ha mer ekonomiskt sunda program. Visst skulle det finnas ideologiska skillnader, men båda valen skulle vara bättre än det vi får idag. Jag säger inte att den som förstår nationalekonomi automatiskt blir libertarian, eftersom alla har olika värderingar.

Det du kommer fram till i din bok, att människor i huvudsak röstar på politik som de uppfattar är bäst för landet, utmanar ju rational choice-antagandena om individer. Om dina bevis stämmer, och gäller även för andra områden än röstning, så innebär det ett stort problem för många av de modeller man arbetar med. Ser du en utveckling bort från

Politiker är oftast begränsade till att bara kunna säga vad människor vill höra

*Det finns
fortfarande rätt
solid grund
för antagandet
att människor
agerar utifrån
egenintresse.*

antaganden om rationell egennytta etc.?

– Ja, så sker redan. Behavioral economics blir mer och mer uppmärksammat, vilket visar att det finns många områden där rational choice-modellen inte räcker till. Men det är viktigt att skilja på de två delarna av rational choice-modellen. Den ena handlar om kognitiv rationalitet – ibland gör människor fel, men generellt sett har de rätt. Det andra handlar om avgränsat självintresse som motiv. Det finns fortfarande rätt solid grund för antagandet att människor agerar utifrån egenintresse. Inom politiken finns det incitament som komplicerar bilden: den som röstar mot sitt egenintresse behöver i väldigt liten utsträckning bära kostnaden för det röstandet, medan man på marknaden får bära hela kostnaden själv för dåliga beslut.

Om de resultat du kommit fram till skulle användas för att påverka hur politiker ser på regleringar, vilken påverkan tror du att det skulle få?

– Redan nu ser politiker på regleringar på det här sättet, alltså att den huvudsakliga frågan för dem är ”Är det här populärt?” Det gäller dock inte för mindre detaljer. Huruvida vi ska ha en tull på apelsiner eller bananer har troligen den generella befolkningen ingen uttalad uppfattning om. I ett sådant läge är det troligare att politiker lyssnar på särintressen, eller tar eventuella konsekvenser längre fram mer i beaktande, men det kan också ge utrymme för politikernas egna uppfattningar att lysa igenom. I USA har vi till exempel mycket

friare handel än allmänheten verkar vilja, om man ser till opinionsundersökningar och liknande. Det har säkert mycket att göra med att de som utformar frihandelsavtalen oftast är ekonomer, som vill driva på i frihandelsriktning.

Så experter kan få mer inflytande i de frågor där allmänheten inte har starka åsikter?

– Ja, precis. När väljarna är likgiltiga inför en fråga får experterna mer inflytande över den. Ofta kan dessutom detaljer vara väldigt viktiga i politiken, särskilt om de får konsekvenser som inte är direkt uppenbara.

Tror du att dina forskningsresultat är allmängiltiga, eller beroende av faktorer som det politiska systemets utformning och kulturella institutioner?

– De varierar mycket över tid och från plats till plats, men de grova dragen är desamma. Visst är det svårt att veta exakt vad allmänhetens åsikt var i det klassiska Aten, men jag skulle säga att det är omöjligt att hitta något land i historien där det bland befolkning fanns en stark bias för frihandel. Förvisso kan det finnas ställen där protektionistiska åsikter inte är så utbredda – och jag har förstått att Sverige är ett exempel på det – men det innebär inte att alla uttryckligen gillar frihandel, och förstår varför det är bra. Samma bias finns mot marknaden och mot utländska element i i stort sett alla samhällen historiskt.

SPÖA STOREBROR

KÄMPA MOT ÖVERVAKNINGSSAMHÄLLET

Internet har förändrat samhället i grunden. Snabb flervägs-kommunikation, enorma informationsflöden och gränslösa kontakter är vardag numera, framför allt för den yngre generationen.

Alla vill dock inte acceptera den samhällsutveckling som vi ungdomar tar för given. Politikerna sätter gärna käppar i hjulen. Inom kort skall riksdagen exempelvis rösta om datalagringsdirektivet. Direktivet innebär att staten skall övervaka och registrera alla dina telefonsamtal, alla dina sms, alla dina mail och alla siter du besöker.

När FRA-lagen röstades igenom hänvisade politikerna till det säkerhetspolitiska hotet. Numera finns inte ens i retoriken något försök till motivering. Vi skall alla övervakas, och vi internetanvändare skall övervakas allra mest.

I ett fritt samhälle skall medborgaren betraktas som oskyldig tills motsatsen har bevisat. Landsöversvepande, massiv övervakning har historiskt förknippats med dystopier som 1984, Sovjetunionen och Östtyskland. Demokratier bygger däremot på individens rätt till personlig integritet, på nätet likväl som inom övriga delar av samhället.

Fria Moderata Studentförbundet har alltid kämpat för den enskildes rätt att få vara ifred från nyfikna byråkrater och andra övervakare.

Vill du också att dina mail och sms endast skall läsas av den du skickat dem till? Gå med i Fria Moderata Studentförbundet och hjälp till att stoppa massövervakningen!

www.1984.se

Knut Wicksell: Om en ny princip för rättvis beskattning

Utdrag ur Knut Wicksells “Om en ny princip för rättvis beskattning”, ursprungligen i *Finanztheoretische Untersuchungen* från 1896.

Det må så vara, att det ofta måste vara mycket svårt för den enskilde att avgöra, i vad mån en föreslagen expansion inom en viss gren av den offentliga verksamheten – exempelvis en utökning av eller en löneförbättring för en viss kategori av statstjänstemän – skulle medföra en nytta för honom själv eller för dem som han främst bryr sig om, som svarar mot att betala en viss summa i nya skatter. Men också det privata affärlivet företer en mångfald lika svåra problem, som dock måste lösas och faktiskt blir lösta på ett eller annat sätt. Så mycket är säkert: Om den enskilde inte förmår bilda sig en tillnärmelsevis bestämd uppfattning i detta avseende, så skulle det a fortiori vara omöjligt för någon – om han så vore den mest geniale statsman – att avväga mot varandra nytta och uppoffring för hela folket. När allt kommer omkring avser ju statsmannens eller ämbetsmannens högre isikt endast den tekniska sidan av problemet. Han vet vad han skulle kunna utträta med den eller den penningssumma, som ställs till hans förfogande genom beskattningen. Men då det gäller den ekonomiska sidan av saken, frågan om en viss föreslagen verksamhet skulle gagna de enskilda medborgarna mer än den kostar dem, så kan ingen bedöma detta bättre än de enskilda individerna själva eller de som står dem nära såsom deras ombud i folkrepresentationen.

I detta gränsfall, som samtidigt framstår som det praktiskt viktigaste, är sålunda principen om beskattning efter intresse, ja, till och med om likhet mellan prestation

och motprestation, helt på sin plats. Här varken kan eller behöver fördelningen av skatterna påverkas av något annat rättvisemotiv. Ingen kan beklaga sig över att han bereds en fördel, som för honom ter sig (större eller åtminstone) lika stor som det pris han får betala för den. Men om enskilda skattebetalare eller grupper av skattebetalare finner eller tror sig finna, att gränsnyttan för dem av en viss offentlig tjänst inte motsvarar gränsnyttan av de privata medel varmed de måste bidra till dess finansiering, så kommer dessa personer eller grupper ingalunda att låta sig tröstas med att nyttan av de offentliga tjänsterna, som helhet taget, vida överstiger det sammanlagda värdet av de individuella uppoffringarna.

...

Om man skulle hålla fast vid en i förväg bestämd fördelning av skatterna som den i alla lägen enda riktiga, kan det därför, såsom ovan anmärkts, hända att förslaget inte ens får den enkla majoritet som under nuvarande ordning vanligen erfordras för beslutsfattande och som måhända skulle vara mycket lätt att uppnå vid någon annan fördelning av skatterna. Och det är praktiskt taget säkert att beslutet under sådana förhållanden alltid kommer att särskilt gynna eller missgynna vissa grupperns intressen.

Men – och detta utgör här enligt min mening den springande punkten, som så vitt jag vet hittills aldrig har vederbörligt beaktats av skatteteoretikerna – varken en sådan stel, på förhand föreskriven fördelning av skatterna eller över huvud taget någon av utgiftsbevollningen oberoende fördelning av skatterna framstår vare sig i teoretiskt eller praktiskt hänseende som

Och det är praktiskt taget säkert att beslutet under sådana förhållanden alltid kommer att särskilt gynna eller missgynna vissa grupperns intressen.

en nödvändighet. Teoretiskt och praktiskt finns det tvärtom hundratals olika sätt att fördela kostnaderna för en planerad statsutgift mellan de olika folkklasserna, alltifrån den enkla huvudskatten till den progressiva inkomst-, förmögenhets- eller arvsskatten samt de indirekta lyxskatterna. Följaktligen blir det här teoretiskt, och tillnärmelsevis också praktiskt, alltid möjligt att komma överens om en sådan fördelning av kostnaderna, att utgiften i fråga, så snart den över huvud taget ger löfte om en nytta som överstiger kostnaderna, av alla parter betraktas som obestridligt fördelaktig och följbaktligen rent av kan godkännas enhälligt. Men om detta skulle visa sig alldeles omöjligt, så ligger enligt min uppfattning i detta förhållande ett aposterioriskt bevis, och det enda möjliga beviset, för att ifrågasvara statliga verksamhet inte skulle ge samhället en nytta som motsvarar den erforderliga uppoffringen och därför rationellt sett bör avvisas.

Det må tills vidare lämnas därhän, hurvida rättvisan över huvud taget skulle kräva mer än så. Om det gäller fördelar som är så svåra att uttrycka i siffror, kan var och en sist och slutligen bara tala för sig själv, och det är av jämförelsevis ringa vikt, om den ene skulle råka få en något större fördel än den andre, så länge bara alla gör en vinst och ingen behöver anse sig missgynnad i detta elementära

avseende. Men av samma skäl kan man inte heller begära mindre än så. I sista hand är enhällighet och fullfrivillighet i beslutsfattandet den enda säkra och pålitliga garantin mot orättvisor i fördelningen av skatterna; så länge detta villkor inte är åtminstone approximativt uppfyllt, svävar egentligen hela diskussionen om rättvisan i beskattningen i luften.

...

Statens rent ideala "förpliktelser" gentemot sin "mission", gentemot eftervärlden o.s.v., kan enligt min mening här lämnas åsido. Om det inte lyckas att intressera en nation i dess helhet för sådana uppgifter, så står det alltid illa till med utsikterna för deras uppfyllande. Men de folkklasser, som ifrågavarande statliga tjänster ligger varmt om hjärtat, kan också på beskattningens område ådagalägga sin tro i gärningar; annars kommer oegennyttigheten i deras strävanden alltid att te sig en smula diskutabel.

Med undantag för ett litet antal statsutgifter (som bör vara noga angivna i författningen) kan därför enligt min uppfattning alla de återstående utgifterna behandlas enligt principen om relativ enhällighet vid skattebevollningen – och de måste behandlas på detta sätt, såvida rättvisa i beskattningen skall vara tillfinnandes någon annanstans än på papperet, i finansteoretikernas arbeten.

I sista band är enhällighet och fullfrivillighet i beslutsfattandet den enda säkra och pålitliga garantin mot orättvisor i fördelningen av skatterna

Verklighetens folk – en historik

Vetenskapen gör ständigt nya upptäckter. Världen blir bättre och bättre, och ju fler delar av mänskligheten vi kan utforska och lära oss om, desto bredare blir kunskapen också om oss själva. Årets upptäckt är tveklöst den som gjordes av den berömda svenska opinions(upptäckts) resenären, Göran Hägglund.

Stammen upptäcktes i juni i år, och har kommit att kallas för ”Verklighetens folk”. Upptäckten publicerades inte som brukligt i en tidskrift som *Nature* eller *Science*, utan annonserades istället publikt i Almedalen i Visby. Ironiskt nog är detta en plats där många från fiendestammen, överklighetsfolket, hade samlats under veckan, för att ägna sig åt uråldriga symboliska ritualer som buffé- och drinkkonsumtion – betalade av byhövdingarna (PR-byråerna) som brukligt är. Mitt på huvudaltaret i Almedalen offentliggjorde

Hägglund sin upptäckt.

Verklighetsfolket påträffades redan under våren – ungefär samtidigt som Hägglund knöt till sig den äventyrslystna forskningsresanden Fredrik Haage – men tros ha uppstått någon gång under 50-talet, i trakterna kring Småland. Forskarna vet inte säkert när stammen först såg dagens ljus, men man tror att det inträffade någon gång mellan Tomas Ledins och Peter LeMarcs födelsedagar. Vissa spår tyder också på att ett samband finns med mellanölens uppkomst. Orsakssambandet är ännu inte fullt utrett.

För det mesta håller sig verklighetsfolket hemma i sina gryt. Forskare har lyckats tyda vissa verklighetsfolkliga ord, och mycket pekar på att stammen själva kallar sina boenden för ”radhus”, på grund av dess form. Vissa i verklighetsfolket bor i större hem, även kallade

”villor”, men huruvida dessa individer snarare bör kategoriseras som tillhörande överklighetsfolket är ännu inte fastslaget.

Men under flera perioder varje år tycks verklighetsfolket välja att lämna sina boenden, för att söka nya jaktmarker. Under minst fyra veckor varje år letar de sig till helt andra platser, där de ofta ägnar sig åt kraftig berusning och rituell dans. Detta gäller främst de verklighetsindivider som ännu inte har lyckats hitta en livspartner. Dessa tenderar att söka sig till varmare länder, och ett stort antal verklighetsindivider har setts gäckandes kring Kanarieöarna, Rhodos och Ibiza. Men även äldre och mer stadgade verklighetsfamiljerna har setts genomförandes denna procedur, som i folkmun kallas ”charter”.

Trots att stammen bara har varit känd ett fåtal månader har vissa slutsatser kring dess språk och kommunikation redan kunnat dras. Individer ur stammen kommunicerar med varandra med enkla ord, ofta med få stavelser, i syfte att distansera sig från överklighetsfolket. Det

verklighetsfolket skyr mest har kunnat visas vara överklighetsfolkets huvudsakliga kommunikationsform, det så kallade performancevrålet.

Diskussioner pågår för närvarande i forskar- och beslutshavarkretsar om hur stammen ska behandlas. De föreslagna alternativen är att antingen låta den leva fritt, i hopp om att den anpassar sig till omgivande kulturmiljöer. Skulle detta visa sig ohållbart finns det ett förslag om tvångsassimilering med överklighetsfolket, vilken skulle ske i första hand genom obligatorisk läsning av *Aftonbladets* kultursidor och veckatliga besök på särskilt inrättade föreställningar uppförda av geografiskt närliggande fria teatergrupper. Det finns dock röster inom Sveriges regering och medier som menar att det bästa vore om de normer som råder i Verklighetens folk-stammen övertog av övriga invånare. Detta kan dock visa sig problematiskt, då forskarna ännu inte klart fastslagit om dessa normer är biologiskt eller kulturellt betingade.

Knatten och totten

Nationalekonomins utveckling från vetenskap till utopi

Av Daniel Ankarloo

Daniel Ankarloo är fil dr i ekonomisk historia och lektor i socialt arbete med inriktning socialpolitik vid Malmö Högskola. Han har skrivit böckerna *Kris i välfärdsfrågan* (2005) och *Marknadsmyter: en kritisk granskning av nyliberala påståenden* (2008). Denna artikel är en för Svensk linje förkortad och omredigerad version av en längre uppsats med den preliminära titeln "Hur nationalekonomen är skapt: en insider-outsider-teori om nationalekonomin", planerad för en antologi, *Goda sanningar* (Carlbom, A. & Johnsdotter, S. (red.)), under utgivning hösten 2009-våren 2010.

I sin berömda *An Essay on the Nature and Significance of Economics* från 1932 fastslår Lionel Robbins att "nationalekonomi är vetenskapen som studerar mänskligt beteende som relationen mellan mål och knappa resurser som har alternativa användningar". Han fortsätter: "Nationalekonomernas ansträngningar de senaste hundrafemtio åren har resulterat i etablerandet av en grupp av generaliseringar vars innehållsmässiga riktighet och vikt endast kan ifrågasättas av den okunnige eller den perverse".

I introduktionen till nationalekonomins "mikroteori" fastslås vid Lunds universitet att "all ekonomisk teori handlar om knapphet ... Individerna måste välja mellan olika alternativ; ett val som innebär en ekonomisk uppoffring. Mikroteorin handlar om detta val".

Här har vi två tydliga exempel på det jag menar är huvudproblemet med den moderna nationalekonomin. Å ena sidan reduceras det som skulle kunna vara en pluralistisk och kritisk vetenskap om den

ekonomiska produktionen av våra liv till en dogm av neoklassisk ortodoxi. Detta för med sig den ironiska konsekvensen att den vetenskap som sägs handla om valalternativ blir en monistisk disciplin utan just valalternativ. Å andra sidan antyds inställningen hos nationalekonomen gentemot andra samhällsvetenskaper och kritiker av den neoklassiska ortodoxin ("den okunnige eller den perverse").

Grunderna för nationalekonomernas förhållningssätt är åtskilliga och kan inte utredas här. Men de sedvanliga vetenskapliga kriterierna för en teoris meriter, nämligen hur väl den förklarar verkligheten, är inte en av grunderna för nationalekonomins status. Ty, om man är av övertygelsen att det är vetenskapernas grundförutsättning att först utgå från världen så som den är – och sedan så gott det går försöka förklara varför den är så, då är den moderna nationalekonomin ingen vetenskaplig praktik. Den är unik i att göra precis tvärtom. Nationalekonomen definierar först världen som man tycker den borde vara, men inte är (med ord som "perfekt", och "optimal") – och försöker sedan så gott det går att förklara varför den inte är så (med ord som "snedvriden" och "imperfekt").

Nationalekonomin är unik i hur man definierar sitt studieobjekt, då man utgår från att "marknaden fungerar". Marknaden är inte ett objekt vars konsekvenser och attribut är under undersökning. Nej, tvärtom, *marknaden definieras på förhand* utifrån sina påstådda "optimala" konsekvenser och attribut.

Den marknad nationalekonomen refererar till är således en ohistoriskt given "spontan ordning", så till den grad att "i

Nationalekonomin är unik i hur man definierar sitt studieobjekt, då man utgår från att "marknaden fungerar".

begynnelsen var marknader”, som Oliver Williamson har uttryckt det. För nationalekonomen är marknaden ingen produkt av historien utan av ”obefläckad avlelse och jungfrufödelse”, i William Duggers kritiska formulering. Marknaden fungerar också *per definition*. I Israel Kirzners sammanfattning: ”Marknader fungerar verkligen. De fungerar så uppenbart väl att vår vetenskapliga nyfikenhet kittlas till att försöka förstå detta ... fenomen av dess framgång”. Marknaden är också *per definition* ”frivillig”. I Douglass Norths ord: ”Det torde vara uppenbart att ... varje form av frivilligt kontraktbaserat utbyte innefattar en marknad.” Eller i Murray Rothbards: ”Den fria marknaden är namnet på den samling av alla frivilliga utbyten som tar plats i världen”.

Även kapitalismen, när den ska försvaras, definieras helt efter påstådda attribut. Således erkänner Johan Norberg att hans försvar för världskapitalismen gäller ”inte ett verkligt existerande system [utan] mer en möjlig framtid”. Samtidigt som han definierar en ”kapitalist” med ”inte heller kapitalister som springer i politikernas korridorer för att få ... privilegier är med denna definition kapitalistiska”. Man behöver bara byta ut ordet ”kapitalist” med till exempel ”svensk” för att se det lustiga i sammanhanget.

Till slut: marknaden, lämnad åt sig själv, uppnår ”jämvikt” eller i alla fall konvergens mot jämvikt; ett tillstånd där alla konsumenter och producenter kan uppfylla sina planer.

Själva definitionen av studieobjektet ”marknaden” omöjliggör ett antal frågeställningar. Om marknaden enligt teorin är historiens urtillstånd, omöjliggörs frågan ”varifrån kommer marknaden?” Om marknaden *per definition* fungerar, utesluts varje analys av marknader, som leder till slutsatsen att de inte fungerar. Om marknaden *definieras* som frivillig, blir det omöjligt att undersöka marknader och där hitta ofrivilliga utbyten. Om marknaden *per definition* leder till jämvikt, *måste* fenomenen av ”ojämvikt” som vardagen med tydlighet uppvisar definieras utanför marknaden – som konsekvensen av *något annat*. (Samtidigt som de kapitalister som idag springer i

maktens korridorer för privilegier, upphör att vara kapitalistiska.) Marknaden är *per definition* en möjlighet och ”lösning”, aldrig ett problem. Således fastslås i lärandemålen i mikroteori, på nationalekonomiska institutionen i Lund (med de talande glidningarna i min kursiv):

”Studenten ska kunna:

- förstå och redogöra för de underliggande principerna som styr individens *optimala* konsumtionsbeslut,
- förstå och redogöra för de grundläggande principerna som styr individens *optimala* konsumtionsbeslut under osäkerhet,
- förstå och redogöra för de underliggande principerna som styr företagets *optimala* produktionsbeslut på lång och kort sikt,
- förstå och redogöra för de underliggande principerna bakom en *allmän jämvikt* i en bytesekonomi,
- förstå monoopolets *grundläggande problem* vad gäller prissättning och *prisdiskriminering*,...”

Det är själva definitionen av marknaden som ”optimal” och ”jämvikt” som framtvingar nationalekonomens övriga begreppsapparat. Utifrån dessa definitioner kan förändring och problem bara förstås i ”exogena chocker”. Nationalekonomen måste förklara verkliga fenomen som arbetslöshet, kriser och ökad inkomst- ojämlighet som ”snedvridningar”. Teorin är definierad perfektion och verkligheten ett ”hinder”. Så skriver Klas Eklund i sin lärobok *Vår ekonomi*:

”Verkligheten ser emellertid inte sådan ut. Den moderna samhällsekonomiska analysen handlar därför mycket om vilka hinder som ligger i vägen för människor och företag att följa de grundläggande beslutsregler [som marknadsmodellen bygger på].”

När nationalekonomen hävdar att den verkliga världen utgör hinder för det som jämviktsteorin förutskickar betar han sig som om biologerna först skulle definiera människor som odödliga och sedan komma med påståendet: ”Verkligheten

Om marknaden enligt teorin är historiens urtillstånd, omöjliggörs frågan ”varifrån kommer marknaden?”

ser emellertid inte sådan ut. Den moderna biologiska analysen handlar därför mycket om vilka hinder som ligger i vägen för människor att uppnå odödlighet.” En biolog som inte kan härleda sin teori om döden direkt ur sin teori om livet skulle vi avfärda som charlatan. Men icke nationalekonomen. Få kritiska ekonomer har beskrivit detta fenomen så väl som Alan Freeman. Han är värd att citera i viss längd:

“Problemet [med jämviktsekonomin] är hur den begriper förändring. Problemet är inte tekniskt utan ontologiskt ... grundläggande. Jämviktsparadigmet är fel – och ohjälpligt så – eftersom det *per definition* förutsätter att marknaden fungerar, på samma sätt som Ptolemaios astronomi placerar jorden som universums medelpunkt. Det är därför inget ‘första närmande’, en ‘förenkling’, eller en ‘abstraktion’ ... det är en återvändsgränd. Dess begrepp är värdelösa ... För att illustrera poängen, kan jag ge en enkel analogi: jämviktsteorin skulle vara tvungen att begripa ett vattenfall som en ‘imperfekt’ sjö – eftersom vatten i jämviktstillstånd ligger plant. Vattenfall är, emellertid, fenomen i rörelse, något som existerar endast i frånvaro av jämvikt. Det är omöjligt att förklara ett vattenfall som en specifik form för sjö, därför att en sjö, i verkligheten, är en specifikt stilla form för vattenfall. Som verklighetsbeskrivning bör vi börja med det mest generella antagandet – rörelse – och diskutera stilla-

stående som ett specifikt undantag till det. Men det är precis vad jämviktsteorin avvisar. Den startar från det specifika undantaget – stillastående – och ser rörelse som en avvikelse från det. Den tvingas således bortse från verkligheten i teorin och, till syvende och sist, påstå att vattenfallet faller, därför att någon har böjt det. Den kan inte härleda upphävandet av marknaden från teorin om marknaden; kriser och ... ojämlikheter skylls alltid på undantag eller utifrån kommande störningar: misslyckad regeringspolitik..., monopol, oljechocker, fackföreningarna, historiska avvikelser, nationellt kulturarv, psykologi ...“

Sedan åtminstone Karl Marx dagar har heterodoxa ekonomiska traditioner utarbetat kritik av nationalekonomin. Studiet av denna kritik är kliniskt bortopererat från nationalekonomiska institutioner i Sverige idag. Här nöjer jag mig med att påpeka ett antal kritikpunkter.

För det första kan jämviktsekonomen bara fastslå förutsättningarna för när ekonomin verkligen är i jämvikt. Men givet att denna jämvikt är ett statistiskt tillstånd, kan verklig rörelse i tid och rum bara beskrivas som något som ligger *utanför* den ekonomiska vetenskapens räckvidd. I jämvikt är stabila priser det konstanta, *i verkligheten är prisrörelser marknadskapitalismens ständiga uttryck*. Men dessa prisrörelser kan inte förklaras av jämviktsekonomen. Nationalekonomen brukar försvara sina jämviktsantaganden med idén att teorin endast är en ”modell”, ”en sorts förenklade beskrivningar av verkligheten ...”, en rad förenklade antaganden för att göra modellerna så klara och entydiga som möjligt”. ”Den som vill sätta sig in i samhällsekonomin måste lära sig ett visst ’teoretiskt’ och abstrakt tänkande”, som Eklund säger.

Men nationalekonomernas modeller är inga abstraktioner i vetenskaplig mening. Att abstrahera verkligheten är i grunden att bortse från vissa fenomen i verkligheten för att lyfta fram andra mer relevanta fenomen i samma verklighet. Att säga att Carl Bildt är ”hallänning, svensk och europé” är en förenkling och abstrak-

Att abstrahera verkligheten är i grunden att bortse från vissa fenomen i verkligheten för att lyfta fram andra mer relevanta fenomen i samma verklighet.

tion. (Man bortser ifrån att han också är moderat, ljushårig och glasögonprydd.) Men att säga att Carl Bildt är ”skåning, kines och australiensare” är ingen förenkling utan bara falskt. Nationalekonomens ”förenklingar” är inte förenklingar, utan rena falskriker om förutsättningarna för mänskligt beteende på marknaden. Så erkänner North: ”Även om jag känner väldigt få nationalekonomer som verkligen tror att nationalekonomins grundantaganden på ett riktigt sätt avspeglar mänskligt beteende, så tror de (oftast) att sådana antaganden är användbara för att konstruera modeller för marknadsbeteende.”

En giltig abstraktion är dessutom en som inte motsägs vid varje ytterligare konkretisering. Att först ”abstrahera från” mänskligt beteende och säga att det är ”fullständigt rationellt”, och sedan vid varje konkretisering säga att det inte längre är fullständigt rationellt, är inget giltigt abstraherande och konkretiserande, utan en exercis i självmotsägelser. Vi ska inte missta det ena för det andra.

Det är *för det andra* mycket som ekonomen måste offra av verklighetsförankring för att uppnå sin jämvikt, då alla reella ekonomiska relationer i kapitalismen blir ”irrelevanta” eller icke-existerande. Detta faktum har påtalats av den del av ortodoxin som kallas nyinstitutionalism. Så konstaterar Eric Furubotn och Richard Richter om jämviktsteorin: ”I en sådan ’friktionsfri’ värld blir grundläggande institutioner som till exempel pengar, företag, offentliga regleringar och så vidare *irrelevanta*.” Brian Loasby fyller i: ”vid fullständig kunskap är teorin om företaget mycket enkel: det finns inga företag”. Detta får den lustiga konsekvensen att grundläggande fakta i kapitalismen som pengar och företag endast kan förklaras som *undantag* från jämvikt, som ”en bekvämlighet”, eller som en konsekvens av *avsaknaden* av fullständig information och ”transaktionskostnader”. Nationalekonomen beskriver alla andra ekonomiska system än marknadskapitalismen som ”avsaknaden” av marknadskapitalism. North beskriver livegenskapen, inte som ett system som är närvarande, utan som ”ge-

nerell avsaknad av en marknadsekonomi” och alla mänskliga beteenden som inte är mikroekonomiskt rationella ses som ”avsaknad” av den information och kunskap som krävs för denna ”rationalitet”. Nationalekonomin är inte bara ohistorisk utan kontrahistorisk. Marknadskapitalismen ses inte som resultatet av ekonomiska ordningar från det förflutna. Tidigare system ses endast som den ofullkomliga avsaknaden av nuet.

Det för med sig, *för det tredje*, att ju mer nationalekonomen närmar sig en förklaring av den verkliga marknadskapitalismen, desto mer överger man samtidigt de antaganden som behövs för jämvikt. Jämvikt uppnås vid ”fullständig rationalitet” och ”fullständig information”, företag förklaras vid ofullständig rationalitet (”betingad rationalitet”) och bristfällig information. Jämvikt förklaras i ett läge då prismekanismen fungerar ”friktionsfritt”, företag, pengar och kapitalismens ”institutioner” förklaras med ”friktioner”, med ”kostnaden att utnyttja prismekanismen”. I jämviktsteorin står således verkligheten och teorin i omvänt förhållande till varandra.

För det fjärde kan konstateras att ekonomens ”marknad” inte alls är en kapitalistisk marknad, utan det vi kan kalla en ”neoklassisk” marknad för ”enkla utbyten”. I den neoklassiska marknaden möts efterfrågan och utbud *direkt* med varandra, då ting byts mot ting, och pengar introduceras i efterhand som en ”bekvämlighet” för att underlätta utbytet. Men denna ”marknad” har inget att göra med den kapitalistiska marknaden. Vi låter tidigare nämnde Freeman förklara:

“[[Jämviktspriserna] härleds från en illbillad ekonomisk aktivitet: byteshandeln ... I verkligheten byts varor mot pengar, en särskild vara. De kan i allmänhet inte bytas mot varandra med mindre än att kapitalismen upphävs... Verkliga pengar är alltså inte bara en mättenhet, utan ett sätt för människor att förhålla sig till varandra, i själva verket det enda sätt på vilket människor förhåller sig till varandra under kapitalismen. De är ingen bekvämlighet, utan en nödvändighet ...

Men denna ”marknad” har inget att göra med den kapitalistiska marknaden.

Härav följer ... att köp och försäljning med nödvändighet är skilda handlingar. Det finns alltså ingen garanti att samhällets aggregerade utbud kommer att motsvara den aggregerade efterfrågan ... Vid det monetära utbytet, till skillnad från bytshandeln, finns det tre parter, inte två. Om jag har godis och behöver kakor, så säljer jag till en godisälskare, som inte är densamma som kakförsäljaren. Sedan köper jag kakorna. Vad kakan beträffar så köptes den när den såldes. Vad mig anbelangar så säljer jag först och köper sedan ... Varan [i jämviktsteorin] är inte längre något som köps av en människa, utan ett ting som köps av andra ting. [Vi] studerar människan, den neoklassiska teorin tar kakan. “

Nationalekonomens teori är således en rent *asocial* bild av verkligheten, där relationer mellan människor reduceras till relationer mellan ting. Människans roll i jämviktmodellen är på sin höjd att ”värdera” tingen, eller i övrigt bara utgöra en bristfällig ”imperfection” av ”felaktiga trossystem” och psykologi, som förstör jämvikt. I nationalekonomens teori om marknaden är till och med människan ”exogen”. Den andra sidan myntet av nationalekonomens tekniska beskrivning av ekonomin, är att man obönhörligen hamnar i subjektivism: en varas pris är lika med det individen (på marginalen) är ”villig att betala för den”. Subjektivismen, som grund för att förklara prisbildningen på marknaden, är dock cirkulär.

Vem har någonsin stött på en ”naturlig arbetslöshetsnivå” eller ett ”jämviktspris”?

Guglielmo Carchedi förklarar:

“Eftersom man antar det man vill förklara (jämviktspriset), är den neoklassiska partiella jämviktsteorin cirkulär och således oanvändbar som teori för prisbildning. Så fort man försöker analysera jämviktsprispbildningen, hamnar man i cirkelresonemang. Detta pris är, som alla andra priser, selekterat ur ett givet antal priser. Neoklassisk teori har på sin höjd en teori om prisselektion, inte en teori om prisbildning.”

Det ligger nära till hands att värdera nationalekonomin i negativa banor – som en utopi (trots att den säger sig vara en ”positiv” vetenskap). Den kan bara fastslå ett ouppnåeligt ideal och jämföra den ”imperfekta” verklighetens marknader, samhällen och ekonomier med detta ideal och därur endast dra negativa slutsatser om ”snedvridningar”. Verkligheten jämförs med ett icke-existerande ideal som ger upphov till quasiförklaringar och falska motsättningar. Således sägs kriser vara konsekvensen inte av marknaden utan av ”staten, politiker” och ”regleringar”, precis som om det någonsin kan finnas kapitalistiska marknader utan en kapitalistisk stat och regleringar. Spetsfundigheter som ”marknader gör inte fel – det är människor som väljer fel” kan framföras, som om det kunde finnas marknader utan människor.

Nationalekonomin innefattar således, *för det femte*, en begreppsapparat utan referent. Vem har någonsin stött på en ”naturlig arbetslöshetsnivå” eller ett ”jämviktspris”? Vem har någonsin kunnat växla till sig ”köpkraftskorrigerade dollar” eller fått ”perfekt information” för ”optimala beslut”? Begreppen om ”snedvridning” och ”imperfection” är endast spegelbilsargument av dessa begrepp utan referent.

Givet att den *ekonomiska* förklaringen till marknadskapitalismen definierar den som optimal, blir nationalekonomen tvungen att ge icke-ekonomiska förklaringar till den nödvändiga avvikelsen från marknadens optimum, i områden där ekonomens expertis torde vara synnerligen begränsad: i psykologi, kultur, politik, ideologi, ja, till och med religion.

Man skulle kunna tro att de ortodoxa nationalekonomernas allt annat än imponerande facit i att förklara och förutse de avgörande ekonomiska skeenden av ökad ojämlikhet, kriser och så vidare som kännetecknar den moderna kapitalismen, torde frammana en omprövande och blygsam attityd hos skräret. Men det motsatta är fallet.

Under inskolningen i ett monistiskt paradigm, med en specifikt naiv ”verktygslåda” av vetenskapsteoretiska tros-satser av logisk positivism i förklädnad av Karl Poppers vetenskapsmetod, vidgas nationalekonomens vyer i möjligheten att använda denna ”verktygslåda” på andra samhällsvetenskaper och i humaniora. Således kan man med de ekonomiska verktygen förklara allt från brottslighet, diskriminering och barnafödande genom Gary Beckers ”economic view of man” till demokratins och byråkratiernas funktionssätt genom Public Choice. Man kan skriva uppsatser som heter ”A neo-classical theory of the state” och förklara individers ”val” av ideologisk uppfattning som ”kostnaden för att uttrycka sin uppfattning” tillsammans med North. Man kan förklara religion i tidiga civilisationer med transaktionskostnadsanalys med Morris Slivers *Economic Structures of Antiquity* under kapitelrubriker som ”The Contribution of Gods to Economic Growth”.

Dessa tendenser till ”begreppsimperialism” från nationalekonomin in i de andra samhällsvetenskaperna har nyligen kartlagts av Ben Fine och Dimitris Milonakis

i boken *From Economics Imperialism to Freakonomics: The Shifting Boundaries between Economics and Other Social Sciences*. Detta beteende är i grunden orsakat av att nationalekonomins jämviktsmodell å ena sidan blir allt mer oanvändbar för att förklara verkliga fenomen i kapitalismen, förklaringar som istället hämtas i antropologens, psykologens, juristens, statsvetarens, ja, till och med hjärnforskarens domäner. Detta riskerar att diskvalificera nationalekonomen från förklaring. Således vänder man, å andra sidan, på steken och försöker förse oss med ”ekonomiska” förklaringar till antropologens, psykologens, juristens, statsvetarens och hjärnforskarens områden.

I praktiska termer upprätthålls denna självsäkerhet hos nationalekonomen, genom att studium i ämnets egen brokiga idéhistoria, alla metoddiskussioner och all uppdatering av vetenskapsteoretiska debatter, helt enkelt hoppas över. Man mistänker nästan att nationalekonomer idag tror att Poppers vetenskapsfilosofi är det sista skriket värt att begrunda inom vetenskapsteorin, och det verkar närmast vara ett yrkeskrav att inte studera heterodoxa ekonomiska klassiker som Marx, Thorstein Veblen, Marshall Sahlins, Karl Polanyi, Pierro Straffa, heller ingen John Meynard Keynes eller Joseph Schumpeter i original, eller ens de egna neoklassiska ursprungsverken som Alfred Marshalls *Principles*. Det är lättare att upprätthålla självsäkerheten att det neoklassiska paradigmet dominerar på bas av sina ovedersägliga vetenskapliga

Man miss-tänker nästan att nationalekonomer idag tror att Poppers vetenskapsfilosofi är det sista skriket värt att begrunda inom vetenskaps-teorin

National-ekonomins dogmatiska monism upprätthålls i det institutionaliserade uteslutandet av alternativ genom tystnad.

meriter och inget annat, om man inte läst en rad av klassisk politisk ekonomi från Adam Smith, David Ricardo, Hume, Thomas Malthus och John Stuart Mill, eller kritiken av den från Marx; om man inte känner till "metodstriderna" eller "Cambridgekontroversen" och om man inte tar på allvar den seriösa, men satiriskt utformade, kritik som Veblen står för. Nationalekonomin är, verkar det, det enda samhällsvetenskap där icke-kännedom om ämnets egen historia och metodologiska strider är regel snarare än undantag, som Geoffrey Hodgson påtalat i sin bok *How Economists Forgot History*.

Nationalekonomins dogmatiska monism upprätthålls i det institutionaliserade uteslutandet av alternativ genom tystnad. Den mest skrikande tystnaden, relativt alla andra samhällsvetenskaper och humaniora, gäller Marx. Och även om uteslutandet av Marx är det mest skrikande, och det som engagerar just mig mest, är det bara ett av en mängd uteslutanden av alternativ till den rådande ortodoxin. Den amerikanska institutionalismen med Veblen och John Commons som pionjärer, postkeynesianismen, Schumpeter och den evolutionära ekonomiska teorin, feministisk ekonomi, ja, till och med österrikare som Ludwig von Mises och Friedrich von Hayek blir styvmoderligt behandlade. Lika stor är tystnaden där. Majoriteten av ny- och vidareutbildade nationalekonomer möter således inte

några kritiska alternativ inom ämnet. Det innebär att en institutionaliserad tystnad om alternativ i sig reproducerar motivet för alternativens uteslutning. Det är som att ställa frågan "varför är det så tyst om kritiska alternativ till neoklassisk ekonomi inom ekonomkåren?" Och få svaret: "därför att ingen ekonom längre talar om dem".

Nationalekonomerna upprätthåller även sitt misstänkliggörande av heterodoxin, så vitt man ens erkänner dess existens, genom att avfärda den som "icke-teoretisk". All annan ekonomisk teori läses inte på sina egna villkor, utan som ofullkomliga försök att vara just neoklassisk teori. Denna form för kooptering är genomgående. Sålunda oskadliggör nationalekonomin Marx kritik av den politiska ekonomin genom att förvandla den till en förment logiskt inkonsekvent "jämviktmarxism". Marx påstådda inkonsekvenser, som Andrew Kliman i sin studie *Reclaiming Marx's Capital* visar, är inplanterade av nationalekonomerna själva och finns inte i Marx egna skrifter, om man läser dem på Marx egna villkor, inte som om han vore en (ofullkomlig) jämviktsekonom. Den kritiska postkeynesianismen avvärjas likartat i det selektiva upptagandet av Keynes under det som har kallats "den stora neoklassiska syntesen" och i IS-LM-diagram. Den radikalt kritiska institutionalismen hos Veblen och Commons uppslukas i "nyin-

Svensk Tidskrift

GRUNDAD 1911.

NÄTTIDNING FÖR POLITIK,
EKONOMI OCH KULTUR.

WWW.SVENSKTIDSKRIFT.SE

stitutionalism” som blir en integrerad del av ortodoxin.

Lösningen på nationalekonomins problem i dag, gällande det alltmer institutionaliserade avskiljandet av ämnet både från verkligheten och vetenskaplig praktik, kan, menar jag, bara sökas i ett omprövande studium av ämnets egen doktrinhistoria och den kritiska prövningen av ortodoxin genom ett grundläggande studium av alternativ. Men utvecklingen går åt motsatt håll, i en forcerad variant av själva problemet. Nationalekonomen ersätter historisk-kritiska studier av alternativa definitioner och begrepp om nationalekonomi med en monistisk och ”imperialistisk” forcering av sin egen neoklassiska ”verktygslåda” på alla andra ekonomiska tänkare och alla andra samhällsvetenskapliga discipliner.

Men detta är ingen nödvändighet. Det är nämligen min bestämda övertygelse att nationalekonomi, precis som alla andra samhällsvetenskaper, potentiellt *är* en vetenskap. Inte ens den neoklassiska teorin, som jag är så kritisk till, är jag villig att avfärda som ovetenskaplig. Den har som alla andra perspektiv sin plats i ett vetenskapligt studium av nationalekonomin. Nej, problemet uppstår i att nationalekonomerna, med upphöjandet av denna enda teori till själva ämnet, har ersatt vetenskap med en monistisk dogm.

Det är heller ingen utopi att nationalekonomin kan vara och är en öppen,

pluralistisk vetenskap. Man finner det dock inte i Sverige. Men man finner det till exempel på nationalekonomiinstitutioner som den vid University of Missouri i Kansas City USA, där undervisning och forskning från en mängd ledande heterodoxa ekonomer står som garant för ett pluralistiskt studium både av heterodoxi *och* neoklassisk ortodoxi. Man finner det också vid University of Utah i Salt Lake City USA (lustigt nog mitt i mormonfästet) där man kan läsa nedanstående ämnesbeskrivning i nationalekonomi. Den är så vetenskaplig och väsensskild den svenska nationalekonomin, att jag avslutar med den på originalspråket:

“The Department of Economics is committed to a pluralistic approach to economics as a social science. Its research and teaching activities incorporate investigations of the evolution of economic thought, comparison and critical analysis of a variety of theoretical approaches, and the generation of applied, policy-relevant research that is informed by this broader inquiry. The graduate program is unusual in its incorporation of courses on Political Economy, which expose students to a wider variety of approaches than they would encounter in most economics departments. Similarly, all of our undergraduate students take at least one course in either economic history or the history of economic thought.”

Inte ens den neoklassiska teorin, som jag är så kritisk till, är jag villig att avfärda som ovetenskaplig.

“Kuppen” i Honduras – så tuktas en caudillo

Av Gabriel Heller Sahlgren

Avsättandet av Honduras president tidigare i år har av medier mest beskrivits som en vanlig sydamerikansk militärkupp. Gabriel Heller Sahlgren, student i statsvetenskap vid University of Cambridge och tidigare verksam vid ett flertal amerikanska tankesmedjor i Washington, DC, utvecklar i denna artikel bakgrunden till avsättandet och dess konstitutionella grund.

Den 28 juni i år väcktes Honduras president Manuel Zelaya i sitt hem av att landets militär var där för att hämta honom. Efter en lång tids kamp med landets politiska och juridiska institutioner var det slutligen över. Högsta domstolen hade utfärdat en arresteringsorder och när omvärlden vaknade upp hade Honduras president blivit utvisad till Costa Rica. Samma dag röstade kongressen för att avskeda honom.

Detta blev början på ett grandios spektakel där Zelaya sökte stöd för sin återkomst till makten och under tiden basunerade ut sitt budskap. Svenska medier argumenterade för att avsättningen representerade en återgång till 1900-talets statskupper, i vilka demokratiskt valda presidenter på löpande band blev avsatta av militärer. Men få försökte på allvar förstå anledningarna till Zelayas fall. Dessutom undersökte inte många huruvida avsättningen av presidenten faktiskt var olaglig – det enda man hörde var rop om bananrepublikernas återkomst och att militären hade lämnat barackerna.

Vad var det då som hände i Honduras? Vad drev högsta domstolen till att beordra militären att arresteras landets

president? Varför utvisades Zelaya till Costa Rica? Vad, om något, var olagligt i skeendet? För att förstå Manuel Zelayas fall måste man börja från början – vid hans valseger.

Center blir vänster

Den 27 november 2005 valdes José Manuel Zelaya Rosales, ledare för Honduras liberala parti, med 49,9 % av rösterna till president. Den före detta affärsmannen hade gått till val på en relativt konservativ plattform med betoning på lag och ordning, bland annat genom att kraftigt öka antalet poliser för att minska gängvåldet som dagligen skördar dödsoffer. Ekonomiskt låg han i den politiska mittfåran med ett par liberala inslag, bland andra hans livliga stöd för det centralamerikanska frihandelsavtalet Cafta. Detta gav gehör hos en pluralitet av de 46 % av Honduras befolkning som gick till valurnorna.

Zelaya påbörjade sitt presidentskap trevande. Då han inte hade en fungerande majoritet i kongressen var hans makt från början begränsad. Det började dock snabbt också bli uppenbart att presidenten inte hade ett sammanhängande politiskt program, vilket reducerade möjligheterna att ta itu med de många sociala problem som präglar Honduras. Honduras är ett av regionens fattigaste länder; cirka 70 % av landets 7,5 miljoner invånarna lever under fattigdomsstrecket. Och Zelayas metoder för att minska brottsligheten – fler poliser på gatorna – hade redan beprövats av tidigare presidenter utan framgång. Vid slutet av hans första år vid makten ökade sociala spänningar och antalet protester ökade. Troligtvis på grund

Dessutom undersökte inte många huruvida avsättningen av presidenten faktiskt var olaglig

av sin oförmåga att åstadkomma förändringar i ett politiskt delat land började Zelaya skifta ideologisk hemvist under sitt andra år vid makten. Han tillsatte nya, mer vänsterinriktade ministrar varav den mest iögonfallande var utrikesminister Patricia Rodes, känd från sin studietid som en radikal marxist.

Samtidigt påverkades Zelaya också av förändringar i världsekonomin – Honduras drabbades hårt av rekordhöga oljepriser under 2007. Det var då den bolivarianska revolutionen kom till undsättning. Venezuelas Hugo Chávez erbjöd billig olja, vilket lockade Honduras president. Relationerna mellan de båda ledarna började snabbt fördjupas. Samtidigt hade Zelaya börjat anamma Chávez metoder. I maj 2007 beordrade han Honduras radio- och tv-kanaler att under tio dagar visa två timmar regeringspropaganda varje dag för att försvara regeringens resultat. Anledningen var att presidenten ansåg att landets medier var ”orättvisa” i sin rapportering om regeringen. Honduranska journalister anklagade på samma gång regeringen för att ligga bakom attacker mot dem.

Kanske än mer anmärkningsvärda är de inspelningar som spreds på YouTube under hösten 2007. Dessa avslöjade Zelaya, i samspråk med högt uppsatta regeringsmedlemmar, yppa sina hemliga planer. Bland annat diskuterade de hur regeringen skulle gå tillväga för att manipulera folket och politiska motsståndare samt planer på att offentligt stämpla Roberto Micheletti – Zelayas partikamrat och president för kongressen – som en ”förrädare”. Dessutom avhandlades problemet med hur man skulle kontrollera bångstyriga medier, samt vilka journalister som stod under regeringens inflytande och var pålitliga.

Ingen vet vem som spelade in konversationerna men Zelaya hotade snabbt med fängelse för de skyldiga och lät polisen starta en häxjakt.

Zelayas ideologiska u-sväng fullbordades när Honduras i augusti 2008 gick med i ALBA – Chávez politiska samarbetsorganisation skapad för att motverka USA:s inflytande i Latinamerika. Efter att ha valts på en politisk plattform i mittfåran stod nu Zelaya plötsligt på bar-

rikaderna med revolutionären Chávez och hans allierade. Den 26 augusti befann han sig vid ett podium tillsammans med sin venezuelanske kollega samt Nicaraguas president Daniel Ortega och proklamerade stolt att hans regering skulle tillhöra centervänstern. Och om någon skulle ha problem med detta skulle han helt slopa center och bara vara vänster. Vid det här laget hade Zelaya lyckats alienera övriga institutioner samt de flesta i sitt eget parti. Chávez intåg i Honduras sågs nämligen med stark misstänksamhet av partikamraterna, institutionerna samt en stor del av landets befolkning. Man befارade att Zelaya höll på att sälja ut Honduras till ett Venezuela som hade kommit att domineras av en ”caudillo” – en populistisk och karismatisk ledare med diktatoriska tendenser – som försökte breda ut sin makt över regionen. Detta var inte vad de flesta Honduraner hade tänkt sig.

I november 2008 visade en opinionundersökning utförd av CID-Gallup att endast 25 % av Honduras befolkning tyckte att deras president gjorde ett bra eller väldigt bra jobb. Efter tre år vid makten hade fler och fler börjat se honom som en korrupt och maktthungrig populist som berikade sig på folkets bekostnad.

Det bådade alltså inte gott för Zelaya. Men detta var ändå bara början på vad som till slut skulle bli hans waterloo.

Den föreslagna grundlagsförsamlingen och konstitutionen

Den 11 november 2008 rapporterade Honduranska medier att Zelaya föreslagit att lägga till en fjärde valurna – förutom de för presidentvalet, kongressvalet samt lokalvalen av guvernörer – i valen den 29 november i år. Folket skulle då få bestämma om en grundlagsförsamling med uppdrag att skriva en helt ny konstitution skulle sammankallas. Enligt presidenten var den gällande konstitutionen nämligen inte anpassad för dagens ”nationella verklighet”. Zelaya ville därför grunda Honduras på nytt.

Landets rådande konstitution ratificerades 1982 strax efter återgången till demokrati. Dokumentet föreskriver att makten delas i tre delar: den lagstiftande, verkställande samt den dömande. I prak-

Samtidigt hade Zelaya börjat anamma Chávez metoder.

Mycket tyder på att det var just artiklarna som förbjuder presidenten från att väljas om som Zelaya ville ändra.

tiken har dock den verkställande delen kommit att dominera de båda andra då presidenter har utövat nästintill suverän makt. Zelaya ämnade inte vara ett undantag.

Vad som är viktigt för att förstå Zelayas agerande är att författningen vanligtvis inte är exceptionellt svår att ändra. Kongressen har rätt att ändra konstitutionen om två tredjedelars majoritet röstar ja under två direkt efterföljande årliga sammanträden. Detta är i stil med de flesta västerländska demokratier. Men samtidigt upprätthåller artikel 374 ett strikt förbud mot ändringar av sju speciella artiklar (inklusive artikel 374). Dessa berör processen för hur konstitutionen kan ändras; landets statsskick och gränser; vem som kan bli president; samt presidentens mandatperioder och förbud mot dennes omval. Inga andra. Resten av konstitutionen kan ändras med kongressens hjälp.

Därför återstår ett antal frågor. Vad var det Zelaya egentligen ville åstadkomma med en grundlagsförsamling? Vad var det i konstitutionen som tvunget måste bort? Och varför kunde han inte använda sig av den normala processen för att ändra detta? Hade Zelaya velat ändra eller ta bort 365 av konstitutionens kvarvarande 372 artiklar hade han kunnat presentera detta som ett paket för kongressen som sedan skulle ha fått fatta beslut. Men det gjorde han inte.

Den mest plausibla anledningen är

därför att han ville ändra några av de sju artiklar som inte under några omständigheter kan modifieras. Alternativt ville han kringgå den normala processen för att han själv inte hade tillräckligt stöd i kongressen och därmed inte kunde genomföra de förändringar han ville realisera. Men båda alternativen är lika problematiska. Maktindelningen finns till just på grund av att presidenten inte ska vara allsmäktig och den måste respekteras. Att via en grundlagsförsamling försöka kringgå processen för hur konstitutionen kan ändras – alternativt försöka avskaffa de orubbliga artiklarna – är inte förenligt med principerna för en rättsstat. Problematiken med grundlagsförsamlingen blir än tydligare i konstitutionsartikel 375. Den föreskriver nämligen att konstitutionen inte kan avskaffas eller ändras med metoder som inte anges i konstitutionen. Den som ändå försöker göra det ska enligt artikeln bli ställd inför rätta. Med andra ord upphävs inte konstitutionen oavsett om en grundlagsförsamling tillkallas då denna i sig skulle vara konstitutionsvidrig. Dokumentets författare var uppenbarligen väldigt måna om att ingen skulle kunna kringgå reglerna för hur man lagligt kan förändra det.

Mycket tyder på att det var just artiklarna som förbjuder presidenten från att väljas om som Zelaya ville ändra. När honduranska medier den 24 mars frågade Zelaya om projektet att tillkalla en grundlagsförsamling skulle öppna för att han skulle kunna bli omvald svarade han att han "tror på demokrati och frågan måste ställas till folket". Zelaya har i andra sammanhang påstått att han inte hade kunnat sitta kvar vid makten även om han så hade velat eftersom en eventuell grundlagsförsamling skulle påbörja sitt arbete efter att en ny president hade valts till makten.

Detta må vara hänt. Ett upphävt förbud mot omval öppnar dock för att han skulle kunna bli omvald några år senare – i strid med artikel 239 i rådande konstitution. Men oavsett huruvida man väljer att tro på Zelayas ord förändrar det ändå ingenting. Endast kongressen kan göra ändringar i konstitutionen och ingen har rätt att avskaffa reglerna för presidentens

mandatperioder, oavsett vem som blir president efteråt. Att försöka tillkalla en grundlagsförsamling för att skriva en ny konstitution var därför helt klart ett sätt att försöka kringgå rättstatens regler.

Den rådgivande folkomröstningen

I februari i år slopade Venezuelas väljare begränsningen på två mandatperioder för landets presidenter. Kanske var det då Zelaya till slut bestämde sig. Den 23 mars, en månad efter Venezuelas referendum, beordrade han att en rådgivande folkomröstning skulle hållas av Honduras statistiska centralbyrå den 28 juni. I denna skulle folket få ta ställning till huruvida en fjärde valurn skulle tillsättas – för ett bindande referendum angående en potentiell grundlagsförsamling – i samband med de reguljära valen i november.

Hur tänkte egentligen Zelaya? Vad ville han åstadkomma med den rådgivande omröstningen? Han visste mycket väl att endast kongressen har rätt att kalla till folkomröstningar enligt konstitutionsartikel 5. Och han visste mycket väl att kongressen också därför hade varit tvungen att utlysa referendumet i november, även om folket hade stött hans förslag den 28 juni. Problemet var bara att det inte fanns någon som helst möjlighet att på laglig väg tillsätta den fjärde valurnan, med eller utan kongressens hjälp. Artikel 2 i konstitutionen fastställer att en folkomröstning inte kan anordnas för att ändra artikel 374 som skyddar de åtta orubbliga artiklarna. Och artikel 375 förhindrar att en grundlagsförsamling avskaffar konstitutionen för att skriva en ny. Detta betyder att kongressen inte har rätt att utlysa folkomröstningar gällande sammankallandet av en grundlagsförsamling i syfte att skriva en ny konstitution. En sådan omröstning skulle helt klart vara konstitutionsvidrig.

Zelaya hade därför varit tvungen att tvinga kongressen att begå grundlagsbrott för att få till sin fjärde valurn. Kanske var detta hans plan. Eller så var det hans förhoppning att ”majoritetens tyranni” skulle tvinga kongressen att gå med på en bindande folkomröstning i november trots konstitutionella hinder. Om hans förslag skulle få över 50 % av rösterna

i den rådgivande folkomröstningen skulle Zelaya kunna påvisa att han hade ”folkviljan” bakom sig. Att tillkalla en rådgivande folkomröstning var troligtvis därför ett försök att i stil med Honduras tradition av starka presidenter pressa de andra institutionerna till lydnad. Denna gång skulle majoriteten backa upp presidenten och tvinga kongressen att kasta grundlagen åt sidan. Än en gång skulle presidenten segra.

Domstolarna slår tillbaka – med militärens hjälp

Som väntat stötte Zelayas omröstning snart på juridiska komplikationer. Inom ett par dagar efter att han utfärdat sin order begärde advokaten Roberto Carlos Guzman att högsta domstolen skulle förklara omröstningen illegal eftersom den statistiska centralbyrån inte har rätt att anordna referendurn. Men han blev nekad. Orsaken var att presidenten inte publicerat ordern i det statliga registret La Gaceta – vilket krävs för att en order ska vara officiell – och att den därför inte låg på högsta domstolens bord. Zelaya vägrade publicera hela texten och använde istället byråkratiska knep för att undvika högsta domstolens involverande.

I april menade Zelayas egna juridiska ombud, bland andra advokat Efraín Moncada Silva, i ett internt pm att omröstningen var olaglig och att riksåklagaren hade rätt att väcka åtal mot presidenten för maktmissbruk. Riksåklagare Luis Rubí hade påbörjat sin utredning redan den 25 mars, två dagar efter att Zelaya utfärdat sin order. Rubí hävdade att så mycket som ett försök att sammankalla en grundlagsförsamling skulle skapa ett ”onormalt tillstånd”, att det i sig skulle vara konstitutionsvidrigt och att alla ämbetsmän som deltog i förberedelserna skulle vara föremål för en brottsutredning. Riksåklagaren hävdade också att presidenten inte har rätt att kalla till referendurn samt att endast Honduras valkommission har makt att anordna omröstningar enligt både konstitutionen samt artikel 15 i lagen om val- och politiska organisationer. Han yrkade därför på att landets administrativa domstol skulle förbjuda omröstningen, vilket den gjorde

Som väntat stötte Zelayas omröstning snart på juridiska komplikationer.

i ett temporärt domstolsföreläggande den 12 maj fram till att ett slutgiltigt beslut kunde fattas.

Men ingenting kunde nu stoppa Zelayas framfart och han fortsatte förbereda för omröstningen. Då han förstod att domstolen i slutändan skulle förklara hans omröstning konstitutionsvidrig utfärdade han dock en ny order den 26 maj. I denna ändrade han namnet på omröstningen från "folkkonsultation" till "nationell opinionsundersökning". I den nya ordern hävdade Zelaya också att lagen om medborgerligt deltagande legaliserade det rådgivande referendumet. För att undvika högsta domstolens involverande valde han återigen att inte publicera ordern i La Gaceta. Men lagen om medborgerligt deltagande legaliserar inte omröstningar som går emot konstitutionen och dess lagar. Dessutom säger lagen ingenting om att detta inte skulle gälla "folkkonsultationer" eller "nationella opinionsundersökningar", eller att sådana kan anordnas av andra organisationer än valkommissionen.

Som väntat bestämde den administrativa domstolen den 27 maj att folkomröstningen var olaglig och konstitutionsvidrig. Den 29 maj förtydligade domstolen att dess beslut betydde att alla fortsatta förberedelser gällande omröstningen den 28 juni, och andra snarlika omröstningar, skulle vara olagliga – samt att namnändringar för att undvika domslutet inte hjälpte. Men Zelaya fortsatte att negligera domsluten och utfärdade samma dag istället en ny order till militären att sköta logistiken kring omröstningen. Samtidigt utfärdade alla andra statliga institutioner – bland andra valkommissionen och kommissionären för mänskliga rättigheter – utlåtanden som förklarade omröstningen olaglig och konstitutionsvidrig. I ren desperation röstade kongressen igenom ett lagförslag som gjorde det olagligt att hålla rådgivande folkomröstningar 180 dagar före eller efter reguljära val. För att låta rättsstatens principer ha sin gilla gång begärde den administrativa domstolen officiellt att alla parter involverade i omröstningen skulle avsluta förberedelserna i enlighet med dess domslut.

Det är här militärens roll kommer in

i bilden. Militären brukar normalt sett sköta logistiken kring val i Honduras. Men när landets överbefälhavare, Romeo Vásquez, blev underrättad av domstolen konsulterade han militäradvokater, landets advokatsamfund, högsta domstolen samt andra politiska ledare för ytterligare utlåtanden kring omröstningens juridiska status. Alla hävdade att den var olaglig och konstitutionsvidrig. Vásquez meddelade då Zelaya att militären var redo att lyda hans order men att många var oroliga över att de skulle agera olagligt. Därför frågade han om presidenten hade juridiska ombud med en annorlunda uppfattning. Då fick Vásquez sparken. I solidaritet avgick generalerna för landets flygvapen, flotta och armé samt presidentens egen försvarsminister.

Specialåklagaren för konstitutionens försvar, Mauricio Aceituno, begärde genast att högsta domstolen skulle förklara uppsägningen konstitutionsvidrig. Visserligen är presidenten högste befälhavare. Men konstitutionsartikel 278 fastställer att alla order presidenten ger till militären måste verkställas i överensstämmelse med konstitutionen och lagliga principer; artikel 321 stipulerar att ämbetsmäns agerande som går emot lagen annulleras automatiskt; och artikel 323 föreskriver att ingen ämbetsman, varken civil eller militär, måste följa illegala order. Dessutom behandlar artikel 183 "amparo" – en persons rätt att överklaga beslut som kränker dennes eller andra individers konstitutionella rättigheter. Manuel Ma-

Men lagen om medborgerligt deltagande legaliserar inte omröstningar som går emot konstitutionen och dess lagar.

zariegos, en privat advokat, överklagade till högsta domstolen å Vásquez vägnar.

Högsta domstolen beslutade enhälligt att Zelayas argument för att sparka Vásquez, att han ifrågasatte en konstitutionsvidrig befallning, inte var tillräckliga juridiska skäl. Domstolen menade att Vásquez konstitutionella rättigheter hade åsidosatts och beordrade därför att han skulle återinstalleras. Men presidenten vägrade. Inför en folkmassa förklarade Zelaya stolt att han inte skulle lyda högsta domstolen som han menade "bara skapar problem för demokratin". Istället fortsatte han förberedelserna för omröstningen och lät flyga in valmaterialet från Venezuela. Högljudda protester och öppen konfrontation mellan presidenten och institutionerna lät inte vänta på sig. Valkommissionen – som också är högsta domstol i frågor gällande val – begärde att valmaterialet skulle konfiskeras och att det skulle placeras i flygvapnets lagerlokaler. Zelaya kunde inte tåla detta öppna trots. I "folkets" namn ledde han sina anhängare och tog sig in i lagerlokalerna och stal det beslagtagna valmaterialet. Efter konstanta påtryckningar, och på grund av rädslan för blodutgjutelse, valde vakterna att öppna dörrarna. Zelaya skulle till varje pris få igenom sin omröstning – med eller utan våld.

Den 25 juni begärde kongressen att en specialundersökning angående Zelayas agerande skulle genomföras. Samma dag publicerade till sist La Gaceta Zelayas order. Publiceringen gav den officiell status, vilket presidenten dittills hade undvikit.

Svaret kom direkt. Förfärad över presidentens tilltag och respektlöshet för de andra institutionerna begärde riksåklagaren att högsta domstolen skulle arresteras presidenten. Den 26 juni beordrade därför en enig högsta domstol militären att anhålla Zelaya för brott mot Honduras statsskick, maktmissbruk, förräderi samt usurpering av makt. Konstitutionen ändrades 2003 och artikeln som stipulerade att kongressen kunde initiera riksprocesser mot presidenten avskaffades. Samtidigt upphävdes politikernas immunitet och högsta domstolen fick fullt ansvar för rättsprocesser riktade mot presidenten. Detta stipuleras i artikel 313.

Zelaya kunde alltså ställas till rätta som vilken medborgare som helst och det låg på högsta domstolens bord att hantera processen. Samtidigt tillåter artikel 306 att domstolen begär försvarsmaktens hjälp för att implementera dess beslut. Artikel 272 ger också militären rollen att upprätthålla konstitutionen.

Tidigt på morgonen den 28 juni grep militären därför presidenten. Istället för att bli skickad till häktet utvisades han därefter till Costa Rica. Efter att ett avgångsbesked från Zelaya presenterats – som han själv hävdar att han aldrig skrev under – och resultatet av specialundersökningen angående presidentens agerande lästs upp röstade kongressen ja till att avskeda honom. Roberto Micheletti svors sedan in som interimspresident fram till valen den 29 november. Detta dekret publicerades i La Gaceta den 1 juli. Efter fyra och ett halvt år var det över. Zelaya hade blivit avsatt.

Var det en statskupp?

I omvärldens ögon var avsättningen av Zelaya en statskupp i stil med de mot Jacobo Árbenz i Guatemala 1954 och Salvador Allende i Chile 1973. Och visst påminde militärens utvisning om en tid när militärjuntor, stödda av USA, installerades på löpande band i Latinamerika.

Men är det en statskupp när ett lands högsta domstol beordrar militären att arresteras dess president – som vid upprepade tillfällen vägrat lyda domstolsbeslut – och kongressen sedan avskedar honom? För att bedöma huruvida maktövertagandet var lagligt bör man återigen konsultera Honduras konstitution. För det första hade Zelaya vid upprepade gånger brutit mot konstitutionen och negligerat domstolsbeslut. För det andra hade Zelaya ingen immunitet. För det tredje är det landets högsta domstol som har till uppgift att sköta rättsprocesser initierade mot presidenten. Det var alltså helt enligt reglerna att arresteras Zelaya; detta kan inte kallas för en statskupp.

Här borde historien ha tagit slut. Zelaya skulle ha placerats i häktet i väntan på sin rättegång. Men militären utvisade honom till Costa Rica för att undvika den blodutgjutelse som man fruktade

Samtidigt tillåter artikel 306 att domstolen begär försvarsmaktens hjälp för att implementera dess beslut.

Kongressen gav inte med sig men Zelaya hade visat att han var beredd att använda våld.

skulle ha skett om presidenten hade stannat kvar i landet. Att Zelaya och hans supportrar inte drog sig för att använda våld hade de visat långt tidigare än inträdet hos flygvapnet. I januari i år när nya domare till högsta domstolen skulle utses av kongressen och det var dags för votering militariserade Zelaya området för att pressa ledamöterna att anta hans egna olagliga nomineringar. Dessutom anlände en grupp av presidentens anhängare, inklusive försvarsministern, till kongressen och vägrade bege sig av förrän en vakt eskorterat dem. Kongressen gav inte med sig men Zelaya hade visat att han var beredd att använda våld. Vid ett annat tillfälle i maj i år dök ett hundratal av presidentens anhängare upp med macheter hos riksåklagaren som hade vänt sig mot Zelayas agerande. Anhängarna basunerade ut att de kommit för att stödja grundandet av ett nytt Honduras och att de var beredda att göra revolt för att få sin vilja igenom.

Det fanns alltså skäl att misstänka att situationen skulle ha sparat ur totalt om Zelaya stannat kvar i landet. Men trots dessa skäl var utvisningen helt klart olaglig; enligt konstitutionsartikel 102 kan ingen medborgare bli förvisad från landet. Denna tolkning stöds också av Honduras kommission för mänskliga rättigheter. Men var den en statskupp? I eftermälet har konstitutionsartikel 239 varit viktig för denna debatt. Enligt artikeln kan en medborgare som varit president inte bli omvald. Dessutom stipulerar den att ämbetsmän som bryter mot detta, eller föreslår att avskaffa regeln (inklusive alla som direkt eller indirekt stödjer detta), avsätts omedelbart automatiskt och diskvalificeras från alla offentliga ämbeten under de nästkommande tio åren.

Med tanke på att Zelaya via kongressen hade kunnat reformera hela konstitutionen förutom artiklarna som gäller förändringar av konstitutionen, landets statsskick och gränser, vem som kan bli president, samt presidentens mandatperioder och förbud mot omval verkar det som det var precis detta han indirekt försökte göra. Om artikel 239 är applicerbar upphörde Zelaya att vara president när hans order till sist publicerades i La

Gaceta den 25 juni, vilket skulle betyda att han redan var avsatt när han utvisades.

Institutionernas agerande är dock inte helt övertygande. Efter att Zelaya utvisats presenterade kongressen brevet där han deklarerade sin avgång. Utan att nämna artikel 239 röstade ledamöterna därefter för att avskeda honom – men om artikeln gällde var Zelaya redan avsatt. Dessutom nämns inte artikeln i den arresteringsorder högsta domstolen utfärdade den 26 juni, vilket hade varit på sin plats för att klargöra situationen. Riksåklagaren begärde visserligen, utan att specifikt åberopa artikel 239, att högsta domstolen skulle arresteras ”medborgare Jose Manuel Zelaya Rosales”. Men varför gällde arresteringsordern sedan ”Medborgare President i Honduras: Jose Manuel Zelaya Rosales” om domstolen ansåg att han inte längre var landets statschef?

Detta betyder inte att artikel 239 ej var applicerbar eftersom Zelaya på olaglig väg försökte skriva om konstitutionen. Institutionernas agerande antyder dock att dessa ansåg att Zelaya greps som landets president, inte som privatperson. Men oavsett om Zelaya var president eller inte när han arresterades är det viktigt att förstå att samma personer som nu sitter vid makten skulle ha gjort det även om presidenten hade skickats till häktet. För trots att kongressen inte kan initiera riksriktprocesser – på grund av att högsta domstolen 2003 helt övertog ansvaret för riktprocesser mot presidenten – tillåter konstitutionsartikel 205, paragraf 20 kongressen att ”godkänna eller förkasta [presidentens] administrativa agerande”, något som liknar en misstroendeomröstning. Dessutom ger paragraf 10 i samma artikel kongressen rätt att ”tolka konstitutionen”. Kongressen behöver inte heller presidentens godkännande för att göra ovanstående, och denne har inte heller rätt att använda sitt veto i sådana fall. Detta stipuleras i artikel 218, paragraf 3 respektive 9. Högsta domstolen hade i maj 2003 förklarat att artikel 218, paragraf 9 var konstitutionsvidrig – domstolen menade att konstitutionen inte tillät kongressledamöterna att tolka den och att kongressen därför inte kunde förbjuda presidenten från att använda sitt

veto i sådana fall.

Till saken hör att när domstolen gav sitt beslut fanns det ingen artikel som explicit gav kongressen möjligheten att tolka konstitutionen. Men detta ändrades i januari 2004 när paragraf 10 i artikel 205 lades till – detta var kongressens svar på högsta domstolens tidigare beslut. Huruvida ”förkasta presidentens administrativa agerande” betyder ”avskeda” var alltså upp till Honduras kongress att avgöra, vilket Norma C. Gutiérrez – Senior Foreign Law Specialist vid USA:s juridiska kongressbibliotek – också påpekat i en rapport till den amerikanska kongressen. Visserligen föreskriver artikel 205, paragraf 10 att kongressen kan tolka konstitutionen i reguljära sammanträden – omröstningen den 28 juni ägde rum under ett extra sammanträde. Dessutom borde troligtvis ledamöterna officiellt ha klargjort sin tolkning av konstitutionen – som senare då skulle ha publicerats i dekretet i La Gaceta. Men detta bör ses i relation till vad som hade hänt – landets president hade blivit arresterad och utvisad ett par timmar innan omröstningen ägde rum.

Efter att kongressen röstat för att avskeda Zelaya, och i enlighet med konstitutionsartikel 242 installerat Micheletti som president, beslutade högsta domstolen att hans rättegång skulle hanteras av en vanlig domstol – det stod då nämligen klart att han inte längre var landets statschef. Detta beslut, från den högsta instansen som skulle kunna ifrågasätta kongressens tolkningar av konstitutio-

nen, tyder också på att kongressen under omständigheterna hade rätt att avskeda presidenten. Dessutom skulle Micheletti fortfarande ha suttit vid makten idag även om Zelaya hade fängslats och kongressen inte hade kunnat avskeda honom. Ett land måste ha en statschef och denne kan inte samtidigt sitta arresterad.

Utvisningen var alltså inte en statskupp i ordets rätta bemärkelse – ett plötsligt och konstitutionsvidrigt maktövertagande. Den var konstitutionsvidrig och detta ger Zelaya rätten att få en rättvis rättegång för de brott han har begått – något han själv påpekat i New York Times den 1 juli.

Själva maktövertagandet gick dock rätt till då samma procedur hade följts om presidenten hade fängslats. Utvisningen representerar därför inte en kupp – oavsett huruvida artikel 239 är applicerbar.

Det bör tilläggas att detta självklart inte sanktionerar övervåld mot demonstranter eller temporära nedsläckanden av mediekanaler som är positiva till den före presidenten, vilket har rapporterats i Honduras efter maktövertagandet. Detta måste kritiseras – trots att interimregeringen anser att den gör vad som krävs för att inbördeskrig inte ska bryta ut. Men det förändrar inte hur maktövertagandet gick till.

Implikationer för latinamerikansk demokrati

Vid det här laget bör det vara uppenbart att avsättningen av Zelaya inte representerar en återgång till 1900-talets

*Utvisningen var
alltså inte en
statskupp i ordets
rätta bemärkelse*

latinamerikanska statskupper som ledde till militärdiktaturer understödda av USA. Avsättningen visar snarare att militären idag lyder civila institutioner, och att dessa äntligen var tillräckligt starka för att stå emot en president i ett land där den verkställande makten traditionellt har dominerat. Att försvarsmakten sedan begick misstaget att skicka Zelaya till Costa Rica istället för till häktet förändrar inte detta. Riksåklagaren har initierat en process mot militären som har sagt att den kommer att lyda ett framtida domslut.

Är detta verkligen ett hot mot demokratin? Är det detta som det internationella samfundet först och främst bör oroa sig över? Knappast. För att stödja latinamerikansk demokrati bör omvärlden framförallt kritisera presidenter som använder skendemokratiska metoder för att med tiden urholka demokratin. Latinamerika har en lång historia av caudillos – populistiska och karismatiska ledare som tagit makten, styrt som enväldshärskare och suttit kvar livet ut. Detta är idag det största överhängande hotet mot latinamerikansk demokrati.

Faran med omnipotenta presidenter kommer från både höger och vänster. I Colombia är den konservatieve presidenten Álvaro Uribe på väg att få till en folkomröstning för att kunna ändra konstitutionen en andra gång för att

kunna stanna vid makten ytterligare en mandatperiod. Och i Venezuela har Chávez via en folkomröstning redan slopat alla konstitutionella begränsningar gällande presidenters möjligheter att stanna kvar vid makten. Bådas agerande har varit ytterst tveksamt från ett juridiskt perspektiv. Tyvärr var det precis hotet från caudillos som det internationella samfundet negligerade i Honduras. Trots institutionernas vilda protester stannade valobservatörerna från den amerikanska samarbetsorganisationen OAS kvar i landet för att ge Zelayas omröstning legitimitet. Och trots domstolsbeslut om att Zelayas omröstning var olaglig beskrev ordföranden för FN:s generalförsamling, Miguel d'Escoto Brockmann, institutionernas agerande innan folkomröstningen som ett försök till en "statskupp". De internationella organisationernas agerande i förspelet till Zelayas avsättning var och förblir oförklarligt.

Med tanke på Zelayas uppträdande är det förstäeligt att Honduras interimregering vägrar tillåta hans återkomst till makten. Men även om den förra presidenten återinstalleras enligt Costa Ricans president Oscar Arias förslag, som stöds av omvärlden, har institutionerna redan vunnit. Enligt Arias kompromiss återfår Zelaya nämligen makten endast om han drar tillbaka förslaget om en olaglig folkomröstning samt planerna på en grundlagsförsamling. Dessutom skulle han vara tvungen att tillsätta en samlingsregering under internationell övervakning innan han helt enligt tidtabellen lämnar makten i januari.

Med detta i åtanke blir det lättare att förstå vilka implikationer "kuppen" i Honduras har givit. Genom att tukta sin egen caudillo har Honduras institutioner klargjort för alla framtida presidenter att de måste lyda lagen. Man har klargjort att presidenter inte är suveräna utan att andra institutioner också måste respekteras. Man har helt enkelt klargjort att presidenter inte står över den liberala demokratin.

Sätter detta ett prejudikat för länder i Latinamerika? Javisst. Är det något att beklaga? Självklart inte.

Man har helt enkelt klargjort att presidenter inte står över den liberala demokratin.

Nordiskt 50-årsjubileum i Lund

Av Fredrik Saweståhl

Helgen 10-12 juli höll Nordens Konservativa Studentunion (NKSU) årsmöte i Lund. Eftersom NKSU grundades redan 1959, på initiativ av FMSF, var årets möte också 50-års jubileum, vilket firades ordentligt. Under helgen hölls flera intressanta seminariepass och årsmötet fattades beslut om bland annat stadgar och medlemskap.

Helgen i Lund lockade 20 deltagare från Sverige, Norge, Lettland, Finland, Ungern, Tyskland och Storbritannien. Starten var informell med bastu och middag med mycket sång från FMSF:s sångbok. Lördagen innehöll seminariepass och en guidning i Lunds historiska delar. Det första passet handlade om utvecklingen i Öresundsregionen med Peter J Olsson, politisk redaktör på Kvällsposten, som talare. Eftermiddagen ägnades ett högintrassant pass kring hur Piratpartiet fungerar och har byggts upp, hur de arbetar

och deras politik med Jacob Dexe, ledare för Piratpartiets studenter i Lund. Spännande med ett inifrån perspektiv istället analyser utifrån.

Lördagskvällen markerade det stora 50-årsjubileet. Kvällen började med rosa champagne och jordgubbar och fortsatte med en strålande tre rätters middag på trevliga restaurang Italia i centrala Lund. Middagen avbröts ständigt, som det ska vara, av hyllningstal och glada sånger för den jubilerande organisationen.

Söndag morgon talade chefen för den internationella åklagarkammaren i Malmö Solveig Wollstad kring kampen mot den organiserade brottsligheten i EU. Därefter hölls det formella årsmötet för NKSU. Under årsmötet antogs en konstitutionell deklaration för NKSU som tydligare beskriver organisationens mål och syften. Uppdaterade stadgar fastställdes. Stadgan öppnar nu för möjligheten att ha medlemmar utanför Norden och Baltikum så länge de är nordeuropeiska. Young Conservative Europe Group, från Storbritannien, välkomnades därför som observatörsmedlemmar i NKSU som nu har åtta medlemmar från lika många länder

Årsmötet biföll en motion från FMSF om att uttala stöd för projektet SwedLit - att med en elkabel över Östersjön länka samman den nordiska och den baltiska elmarknaden. Vilket är bra för miljön och ekonomin och minskar beroendet av rysk energi. En ny ledning för NKSU valdes med omval av ordförande Samuli Kauranne från Finland liksom generalsekreterare Amanda Wollstad från Sverige. Ny vice ordförande är Nele Kudovere från Estland.

*Kvällen började
med rosa
champagne och
jordgubbar*

Våldtäkt är ett angrepp mot kvinnors frihet

Av: Margareta Cederfelt

Våldtäkter är fruktansvärda brott, som måste straffas hårdare. Hormonmodulerande behandlingar kränker förvisso våldtäktsmännens rätt till sina egna kroppar, men kränkningen av våldtäktsoffret är större än den mot gärningsmannen. Det skriver Margareta Cederfelt, riksdagsledamot för Moderaterna.

De insatser som idag görs inom olika områden och av olika instanser för att minska förekomsten av grövre sexuella brott är inte tillräckliga.

De insatser som idag görs inom olika områden och av olika instanser för att minska förekomsten av grövre sexuella brott är inte tillräckliga. Det är nu är angeläget att både vidga perspektivet för och överväga vilka ytterligare åtgärder som kan minska antalet grövre sexuella brott. Utifrån argumentet om individens frihet och rätt till sin egen kropp kan det diskuteras huruvida domstolar ska ges möjlighet att utdöma hormonmodulerande behandling som en del av straffet för personer dömda för våldtäkt eller för upprepade grova ofredandebrott av sexuell karaktär. Kränkningen av den som blivit utsatt för ett brott är högre än för den som utsätter en annan människa för den grova frihetskränkning som ett sexualbrott innebär. Sekundärt handlar straffet om att förebygga, motverka och hindra våldtäkter i samhället.

Stor ökning av våldtäktsanmälningarna
2008 blev för många kvinnor ett obehagligt och dystert år. Enligt den statistik som finns tillgänglig för helåret 2008 hos Brottsförebyggande rådet (Brå) går det att utläsa att antalet polisanmälda våldtäkter i Sverige har ökat med 15 procent jämfört med 2007. Under perioden 1999 till 2008 har antalet anmälda våldtäkter ökat från 2104 till 5446 anmälningar, vilket mot-

svarar en ökning med nästan 160 procent. Ökningen av anmälda våldtäkter är med andra ord oroväckande hög (Brottsförebyggande rådets hemsida, 2009-09-25).

Även om ökningen av antalet polisanmälda våldtäkter är stor, speglar denna statistik inte hela sanningen. Mörkertalet är sannolikt stort. Brå har i ett försök att kartlägga den faktiska brottsligheten kommit fram till att endast cirka 14 procent av samtliga sexualbrott blir polisanmälda (Brottsförebyggande rådet, *Nationella trygghetsundersökningen 2008*). Av sexualbrotten svarar våldtäkter för cirka 15 procent, vilket i sin tur innebär att antalet faktiska våldtäkter för 2008 skulle uppgå till 38 900 i hela riket. Dock bör en viss försiktighet iakttagas vid tolkningen av resultaten.

I en fördjupad studie om våldtäktsbrottsligheten under 1995 till 2006, kommer Brå till slutsatsen att ökningen av antalet polisanmälda våldtäkter inte speglar en faktisk ökning. Ökningen förklaras med en ökad anmälningbenägenhet, och att denna trend har förstärkts av en ändrad lagstiftning (Brottsförebyggande rådet, *Våldtäkt mot personer 15 år och äldre. Utvecklingen under åren 1995-2006*, rapport 2008:13). Brås slutsats fråntar emellertid inte allvaret i det mycket svåra samhällsproblem som våldtäkter utgör. Den ökade anmälningbenägenheten är ur detta perspektiv positiv eftersom den kan ses som att mörkertalet minskar när fler vågar anmäla.

Våldtäktsbrottet utvidgas i lagstiftningen
Den nya sexualbrottslagstiftning, som trädde i kraft den 1 april 2005, innebär en skärpning och en utvidgning av våldtäkts-

brottet. Den nya lagstiftningen innebär att våldtäktsbrottet utvidgas genom att kravet på tvång sätts lägre. För att dömas för våldtäkt är det numera tillräckligt att gärningsmannen framtvingat den sexuella handlingen genom misshandel, våld eller genom hot om brottslig gärning. När det gäller graden av hot krävs inte längre hot om omedelbart förestående våld mot liv eller hälsa eller annat mer betydelsefullt intresse. Lagstiftningen innebär dessutom att våldtäktsbrottet utvidgas till att omfatta utnyttjandefallen. Det innebär att gärningar som tidigare bedömdes som sexuellt utnyttjande i stället kommer att kunna bedömas som våldtäkt.

Tillämpningsområdet för när en våldtäkt kan bedömas som grov utvidgas även genom att kravet på "livsfarligt våld" ersätts med det lägre kravet "om våldet eller hotet varit av särskilt allvarlig art". Utvidgningen av våldtäktsbrottet kan motiveras utifrån att den kroppliga integriteten ges större utrymme i lagstiftningen. Det är viktigt eftersom alla har rätt till sin kropp och en kränkning av kroppen är en inskränkning av individens frihet.

Påföljd för våldtäkt

Den vanligaste påföljden för våldtäkt är fängelse. Under 2007 blev det fängelse i 90 procent av fallen. Rättspsykiatrisk vård, skyddstillsyn, slutna ungdomsvård, rättspsykiatrisk vård, skyddstillsyn och villkorlig dom är andra påföljder.

Vad det gäller påföljden för våldtäkt är den idag beroende på våldtäktens grovhet. För mindre grov våldtäkt anger lagstiftningen fängelse i högst fyra år. För våldtäkt av normalgraden kan fängelsestraff på 2-6 år utdömas, och för grov våldtäkt fängelsestraff på 4-10 år. I praxis däremot hamnar påföljden i den nedre delen av straffskalan. Enligt den åklagarstudie från 2000, som studerade sexualbrottsdomar under perioden 1995 till 1998 och utgjorde som underlag till sexualbrottsutredningen, konstateras att medelvärdet för våldtäkt av normalgraden är fängelsestraff på två år och nio månader (*Sexualbrottsutredningen*, SOU 2001:14).

Tillgänglig statistik för utfärdade domar bekräftar den kritik som framförts

av Moderaterna om att endast den nedre delen av straffskalan vanligtvis tillämpas. I syfte att se över straffnivåerna tillsatte regeringen i mars 2007 Straffnivåutredningen. Utredningen presenterade sitt slutbetänkande i oktober 2008 (*Straffnivåutredningen*, SOU 2008:85). Utredningen föreslår skärpta straff för allvarliga våldsbrott, till exempel genom att domstolen när straffet döms ut särskilt ska beakta om brottet inneburit ett allvarligt ingrepp på någons liv, hälsa eller trygghet till persons. Dessutom föreslår utredningen att återfall i brott ska leda till strängare straff på ett mer konsekvent sätt än idag. Utredningen föreslår att straffskalan för grov misshandel och utpressning, grovt brott, ändras men inte för våldtäkt.

Samtidigt pågår nu en översyn av sexualbrottslagstiftningen, vars förslag ska lämnas hösten 2010. I direktiven till Sexualbrottsutredningen finns inte angivet att denna ska utreda förslag till skärpta straff.

Lägre återfallfrekvens med åtgärder

För att minska återfallfrekvens för våldtäktsdömda, och bryta deras destruktiva beteende kan sexualbrottslingar, förutom själva straffet, även få vård och behandling inom ramen för Kriminalvården. I Sverige används ett särskilt program, det så kallade Relations- och samlevnadsprogrammet, ROS-programmet, för behandling av sexualbrottslingar. Programmet bygger på att varje sexualbrottsling ska få hjälp att bearbeta sina så kallade riskfaktorer, för förhindra återfall i brott. Terapin sker både i grupp och i enskilda samtal med psykolog.

Som ytterligare komplement för personer dömda till våldtäkt eller upprepade grova ofredandebrott av sexuell karaktär förekommer hormonmodulerande behandling. Begreppet hormonmodulerande behandling innebär att produktionen av det manliga könshormonet testosteron hos den som behandlas sänks genom olika läkemedelspreparat. I Sverige används oftast cyproteron. Syftet är att minska sexuella driften för att därmed minska risken för återfall i sexualbrottslighet. Denna form av behandling är frivillig och ges vanligtvis i kombination med kognitiv

I praxis däremot hamnar påföljden i den nedre delen av straffskalan.

behandlingsterapi. Enbart hormonmodulerande behandling utan terapi anses inte fungera som framgångsrik behandlingsmetod (*Läkartidningen* 2008:23).

Runtom i världen förekommer hormonmodulerande behandling i olika former. Ibland rör det sig om en frivillig behandlingsmetod som ett komplement till avtjänandet av straff för sexualbrott. I andra fall rör det sig om en tvångsmetod för att minimera återfallsrisken. Hormonmodulerande behandling av sexualbrottslingar förekommer i flera länder, bland annat i USA, Kanada, Polen, Danmark, Norge, Finland, Nederländerna och Frankrike. Vissa delstater i USA tillämpar hormonmodulerande behandling bland majoriteten av dömda sexualförbrytare, medan länder som till exempel Sverige har valt en mer avvaktande och försiktig väg.

I likhet med annan medicinsk hormonbehandling, oavsett om den är under tvång eller ej, krävs noggranna kontroller tillsammans med uppföljning av behandlingsresultaten. Vid behandling på frivillig grund kan kontrollen försvåras eftersom de dömda sexualbrottslingarna på eget initiativ när de så önskar kan avbryta behandlingen. I Sverige har ingen ordentlig utvärdering gjorts av effekterna av hormonmodulerande behandling. I Danmark däremot har viss forskning genomförts om effekterna av hormonmodulerande behandling i kombination med psyko-terapi. Resultaten där tyder på att hormonmodulerande behandling i kombination med psykoterapi varit effektiv. De som genomgått behandlingen har inte återfallit i ytterligare sexualbrott under pågående behandling. Studien visar också att risken för återfall är lägre än för de som genomgått behandlingen än för de som inte gjort det.

Hormonmodulerande behandling kan generera vissa biverkningar, exempelvis negativ påverkan leverns funktion, minskad muskelmassa eller benskörhet. Medicinsk kontroll är därför nödvändigt vid hormonmodulerande behandling.

Mäns våld mot kvinnor är ett omfattande problem som berör hela samhället, såväl kvinnor som män och barn. Med minskad förekomst av våldtäkter ökar fler

kvinnors frihet, livskvalitet och möjlighet att påverka sin livssituation. Insatserna för att bekämpa de grova sexualbrotten behöver göras utifrån ett rättsligt, socialt, ekonomiskt och hälsorelaterat perspektiv. Dagens negativa utveckling med ökad förekomst av grovt sexualiserat brott mot kvinnor måste brytas.

I syfte att öka möjligheterna till en framgångsrik minskning av antalet våldtäkter i samhället bör hormonmodulerande behandling bli möjlig för domstolar att utfärda som del av straffet för personer dömda till våldtäkt eller upprepade grova ofredandebrott av sexuell karaktär. För att säkerställa en rättssäker process måste påföljden fastställas av domstol.

En parallell kan dras till lagstiftning på andra område som tillämpar tvångsvård. Enligt lagen om slutna psykiatrisk vård kan en person dömas till slutna psykiatrisk vård och tvångsmedicinering om personen av medicinska skäl bedöms utgöra en fara för sig själv eller omgivningen. En person som begår upprepade grova sexuella övergrepp och dömts som skyldig utgör med andra ord en fara för sin omgivning och kränker en annan individs frihet och rätt till sin egen kropp. Därför bör denna person kunna medicinerats i syfte att hindra ytterligare frihetskränkningar och bryta ett skadligt beteende.

Även om hormonmodulerande behandling är att betrakta som ett statligt ingrepp i en individs kroppliga integritet väger den utsattes frihet tyngre än förövarens. Att slippa bli utsatt för sexuell våld, att själv få bestämma över sin egen kropp och kunna röra sig fritt utan att bli utsatt för hot är ett viktigare värde än den frihetsinskränkning som drabbar förövaren som med statligt tvång utsätts för hormonmodulerande behandling. Det tvånget kan motiveras eftersom staten agerar för att skydda den som blir utsatt för den grova frihetskränkning som ägde rum i det första skedet där våldshandlingen skedde mellan förövaren och den utsatta.

I Sverige har ingen ordentlig utvärdering gjorts av effekterna av hormonmodulerande behandling.

Föreningar

FMS Malmö

Anders Eriksson
anders.eriksson@moderat.se
0707 - 95 94 94

Studentföreningen Ateneum

www.ateneum.net
Alexander Lewerentz
alexander.lewerentz@moderat.se
0702 - 82 78 71

FMS Kalmar

Fredrik Gerhardsson
fg22aa@student.hik.se
0706 - 05 67 22

Högerns Studentförening i Halmstad

Lars Püß
lars.puess@moderat.se
0707-18 09 77

FMS Växjö

Anders Gustafsson
anders.gustafsson@moderat.se

Ama-gi

Johannes Stolt
johannes.stolt@moderat.se
0734 - 23 35 92

FMS Valhall

Anders Gustafsson
anders.gustafsson@moderat.se

FMS Göteborg

www.fmsg.org
Erik Karlsson
info@fmsg.org

Linköpings FMS

lkpgfms.blogspot.com
Carl-Otto Edvaller
calle.edvaller@moderat.se
0702 - 86 34 58

FMS Engelbrekt

Anders Gustafsson
anders.gustafsson@moderat.se

FMS Freja

Ulrik Rydén
ulrik.ryden@moderat.se
0709-167171

FMS Karlstad

Ricard Nordberg
ricard.nordberg@moderat.se
0735 - 99 91 70

FMS Stockholm

Martin Levanto
martin.levanto@moderat.se
0707 - 45 29 56

Högerjuristerna

www.hogerjuristerna.org
Patrick Krassén
patrick@liberal.se
070 - 717 36 86

Högerteknologerna

www.hogerteknologerna.org
Johannes Markström
ht@ths.kth.se

FMS Handelshögern

handelshogern.blogspot.com
Jonas Sigedal
jonas.sigedal@gmail.com

FMS Uppsala

www.fmsuppsala.org
Erik Gullberg
erik.gullberg@fmsuppsala.org
0709-99 78 22

FMS Lux Libertatis

Anders Gustafsson
anders.gustafsson@moderat.se

FMS Ymer

Robert Svedjetorp
robert.svedjetorp@moderat.se

FMS Jamten

Petter Jonsson
petter.jonsson@moderat.se

Tackling communications challenges worldwide

Kreab Gavin Anderson – is one of the world's leading specialist financial, corporate and public affairs communications consulting firms.

The company has over 350 professionals of 40 nationalities serving more than 500 clients in 25 countries.

Kreab Gavin Anderson provide independent and strategic advice on high-stakes financial, corporate and public affairs communications.

We offer communications counsel to the highest levels within companies, organisations, governments and governmental agencies.

Our strength is our global presence. With our worldwide network, we can at very short notice set up international teams combining knowledge of local markets with a global perspective.

KREAB & GAVIN ANDERSON
WORLDWIDE

kreabgavinanderson.com

Abu Dhabi
Barcelona
Beijing
Brussels
Canberra
Copenhagen
Dubai
Frankfurt
Helsinki
Hong Kong
Jakarta
Jeddah
Lisbon
London
Madrid
Melbourne
Milan
New York
Oslo
Paris
Riyadh
São Paulo
Seoul
Singapore
Stockholm
Sydney
Taipei
Tokyo
Washington DC